

Міністерство освіти та науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет

Катедра української літератури
імені акад. Михайла Возняка

**ПОЕТИКА ЗБІРКИ ІВАНА ФРАНКА
«ДАВНЄ Й НОВЕ»**

Магістерська робота
студентки II курсу групи ФЛУМ-21с
спеціалізації 035.01 Українська мова та література
(освітня програма “Українська мова та література”)
денної форми здобуття освіти
Бас Юлії

Науковий керівник – проф. Корнійчук В.

Львів – 2021

РОЗДІЛ 1. Від «Мого Ізмарагду» до «Давнього й нового»	5
РОЗДІЛ 2. Ідейно-естетичні маркери збірки Івана Франка «Давнє й нове»	15
РОЗДІЛ 3. Система тропів у збірці	27
3.1. «Коли епітет б'є стрілою...»	
3.2. «Коли дорогою прямою тебе метафори ведуть...»	41
3.3. «Коли зринає порівняння...»	50
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	60

ВСТУП

Поетика – це термін літературознавства, що у процесі еволюції художнього твору зазнавав змін чи внутрішньої переорієнтації. На різних етапах розвитку літератури поняття «поетика» набувало нового значення і сьогодні думки дослідників розділилися: дехто вважає її частиною літературознавства, що вивчає окремі його компоненти; дехто використовує це поняття для висвітлення особливостей певного жанру чи цілісної системи художніх засобів письменника, літературних напрямів, особливостей літературних стилів та ін.

Численні дослідження питань поетики російськими та українськими літературознавцями у ХХ ст. привнесли багато цікавих думок та нових теорій. Скажімо, В. Виноградов твердив, що поетика твору дає змогу з'ясувати закони та механізми його побудови, передбачає нерозривний синтез їх сюжету, композиції, образів персонажів, мови. А тому тільки симбіоз її елементів допоможе витлумачити художній твір.

Вивченням поетики літературного доробку Івана Франка займалися такі дослідники, як Л. Бондар, М. Ільницький, В. Корнійчук, Б. Криса, М. Крупач, О. Легка, Т. Пастух, Т. Салига, Л. Сенік, А. Скоць, Б. Тихолоз, Р. Чопик та ін. Відомі монографії також А. Білої, Я. Грицака, Т. Гундорової, Я. Мельник, А. Скоця.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю проаналізувати збірку Івана Франка з погляду ідейно-естетичного спрямування та системи тропів.

Важливість такого дослідження спричинена ще і відсутністю праць та недостатньою увагою до збірки «Давнє й нове». Кожен твір зі

збірки має свій настрій, свої емоції, а також свої художні засоби, що все це забезпечують. Виокремлення та аналіз тропів у художніх творах – це важлива ланка у сприйнятті автора та його поезії.

Сьогодні вагомим є дослідження зв'язку художніх засобів з ідеальним взірцем світу поета, а також визначення їх ролі у формуванні образу автора для читачів.

Читач насамперед засвоює зміст та сенс твору, а після – вже інші засоби, що підтримують його на необхідному для розуміння рівні. Проте жоден літературний твір не обійдеться без своєї тропіки та інтертекстуальності. Тому виникає потреба зібрати художні засоби в одному місці для з'ясування закономірностей їх вживання та використання.

Визначення естетизму поезій – також важливий чинник у сприйнятті художніх творів. Ідейне спрямування кожного твору чи цілої збірки зокрема – невід'ємна частина для осмислення почуттів автора та його настроїв. Для розуміння твору на рівні філологічному нам необхідно детально вивчити усі складові художнього твору та вміти віднайти їх у ньому.

Мета роботи – дослідити закономірності поетики у творах Івана Франка зі збірки «Давнє й нове».

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- виокремити твори, що були додані до другого побільшеного видання збірки «Мій Ізмарагд»;
- з'ясувати значення понять «поетика», «епітет», «метафора», «порівняння»;

- з'ясувати ідейно-естетичні засади збірки Івана Франка «Давнє й нове»;
- проаналізувати особливості художньої мови автора;
- віднайти у поезіях збірки художні засоби: епітети, метафори, порівняння;
- визначити їх роль у формуванні сприйняття творів.

Об'єктом дослідження є оригінальні твори Івана Франка зі збірки «Давнє й нове».

Предметом дослідження є особливості поетики художніх творів Івана Франка (ідейно-естетичні засади та тропи – епітети, метафори, порівняння).

Методи дослідження:

- порівняльно-історичний метод – спосіб дослідження, що дає змогу шляхом порівняння встановити схожість і відмінність між історичними явищами, що вивчаються.

- описовий метод – планомірне використання об'єктів дослідження із подальшим описом їхніх особливостей.

- зіставний метод (контрастивний, типологічний) – сукупність прийомів дослідження й опису явищ через їхнє системне порівняння з іншою явищами з метою виявлення їхньої специфіки.

- структурно-семіотичний метод полягає у дослідженні різновидів комунікації з наголошенням знакової природи (тобто умовного зв'язку мови і змісту).

- естетичний метод – метод макроаналізу мистецтва.

- герменевтичний метод полягає у прочитанні творів та осмисленні їх з точки зору читача та автора.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі «Від «Мого Ізмарагду» до «Давнього й нового» висвітлено основні відмінності, тобто «нові» твори, які автор додав до другого побільшеного видання збірки. Другий розділ висвітлює питання ідейно-естетичного спрямування збірки «Давнє й нове» та аналізує тематику творів. У третьому розділі наведено приклади тропів: епітетів, метафор та порівнянь – у художніх творах збірки.

Обсяг основної частини містить 61 сторінку. Список використаних джерел містить 60 позицій.

РОЗДІЛ 1.

ВІД «МОГО ІЗМАРАГДУ» ДО «ДАВНЬОГО Й НОВОГО»

Традиційно вважається, що для поета зрілий (і особливо літній) вік – це пора світоглядних узагальнень, життєвих підсумків, а як наслідок, філософської лірики. Проте останнє десятиліття Франкової творчості, затьмарене тяжкою хворобою, на жаль, не стало часом погідних філософічних розмірковувань. Радше навпаки: воно минуло під знаком тривоги, повне болісних борсань недужої душі, одержимої голосами ворожих духів. Так трапилось, що золотою порою високого філософсько-поетичного синтезу виявилась попередня фаза його художньо-світоглядної еволюції – доба «Мойсея» і «Semper tūo». Франко як поет філософської рефлексії встиг сказати найголовніше ще тоді, коли не сягнув віку старця, але вже став мудрецем.

Тим часом «остатня часть» земної дороги Франка видалася важкою. Надможлива сорокалітня праця у тяжких умовах надірвала митця, і він у самому розквіті творчої зрілості почав опускати руки. Важка біда затьмарила світле життя генія, творця, життєлюбця. Із етики «каменярьського героїзму» (М. Зеров) залишилася лишень жертовно-мученицька складова, намагання до активної боротьби дедалі меншали, сили танули, і герой дії неухильно перетворювався на героя страждання.¹

Він таки справді не переставав працювати... «Давши дань демону злої хвороби» («Майові елегії»), за останнє десятиліття свого життя

1

Тихолоз Б. Філософські підсумки Франкової лірики «катастрофи й катарсису» // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. – Львів, 2012-2013. – Випуск 13-14. – С. 331.

Франко не лише написав багато вартісних наукових праць, упорядкував дві книги своїх публіцистичних та літературно-критичних статей – «Молода Україна (провідні ідеї і епізоди)» (1910) та «В наймах у сусідів» (1914), підготував величезний корпус поетичних перекладів, відредагував 2-томне видання поезії Т. Шевченка, але й видав три книги малої прози та три власні поетичні збірки: «Давнє й нове» (2-е, «побільшене» видання збірки «Мій Ізмарагд») (1911), «Вірші на громадські теми» (ювілейна збірка громадянсько-патріотичної лірики) (1913) та «Із літ моєї молодости. Збірка поезій Івана Франка з п'ятиліття 1874–1878» (доповнене і відредаговане перевидання збірки «Баляди і розкази» з додатком низки інших ранніх поезій, переважно друкованих у «Друзі») (1914).²

У збірці «Мій Ізмарагд» поет прагнув дати читачеві «повний курс практичної християнської моралі», створивши книжку «тою мовою, яка на теперішнє покоління повинна робити враження, багато дечим подібне до того, яке на старих русинів робила мова церковна, то значить – мовою поезії». Високий стиль мав бути прозорим і дохідливим. Простота у «високості» досягається значною мірою через використання мови автологічної.

Збірка «Мій Ізмарагд» починається циклом «Поклони», який належить до поезії суб'єктивно-риторичної. Усі п'ять строф поезії «Поет мовить» (у ній ліричний герой визнає свою поразку) закінчуються автологічним виразом «cosa perduta» (пропаща справа). Такими ж є рядки: «*Війну з життям програв я ...*»; «*З дрібних шпигань (!)*». Особливим настроєм овіяні рядки, присвячені Україні. Цілоком

логічною є відповідь України в стилі «селянської бесіди» («Мій синку, ти би менше балакав»). Рефлексія ліричного героя висловлена мовою, що на межі авто- і металогії: «...одного лиш благаю в неба, Щоб з горя й голоду не бігли геть від тебе Твої найкращії сини».³

Вірш «Декадент» (предмет багатьох дискусій і спекуляцій) відзначається також і новаторством у використанні автологізмів з відверто натуралістичним забарвленням, просторічних висловів: «Не раз я прів, і мерз я, і охрип»; «Катар кишок до мене не прилип». Або таке визнання: «Не паразит я, що дуріє з жиру». На цьому автологічному тлі особливо переконливо звучить етичне кредо автора: «Поки живий, я хочу справді жити, А боротьби життя мені не страх».⁴

У своїх останніх «поклонах» автор звертається до коханої – «Моїй не моїй». Важке усвідомлення створюється автологічно: «Хоч у життю тебе стрічав я рідко»; «мене ти к собі не пустила».

Перший і другий вірші «Паренетікону» мають виразну паралелістичну бінарну структуру, яку можна виразити формулою Ф + М (фабула+мораль). Фабула реалістично-побутова, викладена автологічно, мораль позначена символічністю з елементом релігійної проповіді. Усе марне без любові (Ще в збірці «Балади і розкази» є поетичний переспів відомих слів ап. Павла з Першого послання до коринтян: Людина «не приблизиться й на п'ядь до Бога без любови». У дусі такого ж ідейно-етичного звучання, з одного боку, й автологізму

3

Попадинець Г. Автологічне слово у ліриці Івана Франка [Автореф. дисертації на здобуття наук. ст. канд. філолог. наук] // Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2003.

4

Там само.

та сентенційності, афористичності, виражених «буденними» словами, створений увесь цикл («Немає друга понад мудрість»; «Богатство злом не є, Коли на добро вжито»)⁵.

У передмові до збірки «Давнє й нове» Іван Франко писав: «Я вважав відповідним зробити се видання не повторенням першого... а справді новою книжкою, що мала би самостійний літературний інтерес супроти першого видання. Розширивши сам зміст збірки із шістьох на дев'ять розділів, я збагатив деякі розділи досить значним числом нових поезій із принагідних віршів писаних протягом 30-ліття 1878 – 1907 років...»⁶ Франкову поезію останнього періоду відкривають (і хронологічно, й логічно) три нових ліричних «поклони» зі збірки «Давнє і нове», вперше опубліковані у 6-й книзі «Літературно-наукового вістника» за 1908 р. Ці твори було написано в трагічний час у трагічному місці – 1908, Ліпик, Славонія. З них виразно філософічний характер мають принаймні дві поезії – сонет «До музи», в якому, здається, востаннє конкретизується Франкова поетична філософія мистецтва, та натурфілософський монолог «Честь творцеві тварі!»⁷.

Сонет «До музи» – дійсно має «уклінний характер»: поет, що втомився від життя, згадує своє натхнення:

*Знов кличеш ти мене, моя богине,
В непроходимі нетрі тих часів,
Де правда родиться і правда гине
І де луна ігровище бісів.*

5

Там само.

6

Див.: Франко І. Зібрання творів у 50-и томах. Т. 3 – К.: Наукова думка. – 1976-1986 р. – с. 185 – 186. Далі цитуватиму за цим виданням, зазначаючи в дужках том і сторінку.

7

Тихолоз Б. Філософські підсумки Франкової лірики «катастрофи й катарсису»... – С. 334.

*У світ краси й гидоти, в море сине,
В аркани злуд, у тайники лісів,
В вир пристрастей, в огонь, що ввік не стине,
І в заколот небесних поясів.*

Франкова поезія є для нього тією єдиною, що підносить дух над іншими, що дозволяє оголити душу і показати себе справжнього. Ця його поезія веде автора не лише до вершин, вона проводить і по хащах, що звісні своєю темрявою. Дорога митця – це не тільки прекрасне й натхненне, це і реальне, земне буття, яке бачить кожен із нас щодня.

Ще один «поклін» – «Честь творцеві тварі!» – «уривок» (як зазначено в авторському підзаголовку) із невідомої нам – бо, мабуть, так і ненаписаної – поеми. На перший погляд, здається, цю поезію хіба що іронічно можна назвати «поклоном» Господові. Це радше гордий бунтарський монолог із визначальним протестним, заперечним пафосом, який розвиває ідеї й мотиви доби «пророцтва і бунту» – «Нема, нема вже владаря грізного...» (1882) та «Ex nihilo (Монолог атеїста)» (1885). Природа у її саморозвитку – це єдина реальність, котра сама себе породжує і вдосконалює. Цікаво, що Франкова поетична реконструкція еволюції Всесвіту в загальних рисах відповідає й до сьогодні прийнятим науковим уявленням про головні етапи цього процесу: космогенез (поступова організація галактик, формування астральних тіл з рухомої матерії) – геогенез (планетарна еволюція Землі від її «гарячого» стану до затвердіння земної кори, ранніх тектонічних зрушень) – біогенез (зародження життя в насичених органічними речовинами теплих водах світового океану під впливом сонячної чи космічної радіації та електричних розрядів) – антропо- й

соціогенез.⁸ Отож «поклін» «Честь творцеві тварі!» можна вважати зразком поезії спротиву, поезії вільнодумства, поезії, що дозволяє висловити найпотаємніші помисли. Цей твір можна також зарахувати до тих, що Франко писав у часи свого особистого повстання.

Нові «камінці» з «Паренетікону» збірки «Давнє й нове», яких не було ще в «Моєму Ізмарагді», написані в різну пору. Оскільки вони не датовані, то судити про час їхнього постання можна тільки за першопублікаціями. Я. Мельник висловлює обґрунтоване припущення, що окремі авторські датування поезій останнього періоду творчості – не що інше, як містифікація, диктована бажанням Франка уникнути різких відгуків про його творчу неспроможність. Утім, у кожному разі можна стверджувати, що Франкова авторська настанова на творення поетичної моральної філософії не змінилася. Збереглися й «ізмарагдові» жанрово-стильові тенденції: неомедієвізм, дидактизм, концентрована параболічність, лаконічність, афористичність, тяжіння до жанрових форм гноми (віршованої сентенції), повчання, проповіді, легенди й притчі. Коло проблематики також істотно не розширилося. На стилістично-риторичному та образно-композиційному рівнях поезики гномічнодидактична лірика цього періоду також не приносить нічого нового: активно експлуатуються ті ж таки антитези, градації, порівняння та алегорії як структури параболічного мислення.⁹

Кілька творів доповненого «Паренетікону» можна жанрово визначити як віршовані проповіді. Зокрема, це розгорнута поетична гомілія «Анастасій Синаїт говорить...» із вставною параболою про

8

Там само. – С. 335-336.

9

Там само. – С. 337.

праведного монаха, який «не осудив з людей нікого». Морально-філософський сенс цього твору – євангельська теза: «Не осуджуй – суджений не будеш. / Відпусти, то й я тобі відпущу». Інша віршована проповідь – «Отці святії так заповідають...» – це Господній заповіт чесного, праведного суду, оборони покривджених і безпомічних, особливо вдів і сиріт. Тому ж, хто чинить проти Божої волі, грозить страшна покара. Епізацию філософсько-поетичної рефлексії, відчутну вже у віршованих проповідях, продовжують і поглиблюють притчі. Одна з них, щоправда, потрапила не до однойменного циклу, а до того-таки «Паренетікону». Йдеться про вірш «Так говорить стародавня повість...» – параболічну історію з розгорнутою фабулою, що ілюструє сливе буддійський закон моральної відплати (карми). Доля двох слуг – праведного й грішного, першого з яких, безпідставно звинуваченого в злих намірах щодо свого господаря, врятувала від смерті сердечна побожність (як виконання батьківського заповіту), а другого, перелюбника, спіткала заслужена покара, – це «...свідोцтво того, що невинність / Із найтяжчих проб виходить ціло / І що злочин сам себе карає».¹⁰

Новим у збірці «Давнє й нове» стали такі твори «Поворож мені, циганко...», у якому автор вказує на звикання до бідності людей; «Не хвалися родом своїм...», у ньому автор намагається донести до людей страшну тяжкість гріха «хвалькуватість»; «Інша слава сонцю...»; «Як маю вірити тобі...»; «Нема чоловіка, в котрого...»; «На те птахам

крила...»; «І се треба, брате...»; «Сам лицемірствує з собою...»; «Як сад, зарослий хабазами...»; «Вразуми мя, жив буду»; «О чоловіче, коли спиш, чи чуєш...»; «Хто славу світу осягнув...».

Серед нових творів, що поповнили цикл «Притчі», варто відзначити насамперед «Притчу про захланність» (відомий також її німецькомовний варіант – «Die Parabel von der Habsucht», 1912 [див.: т. 52, с. 185-195]). У її основі лежить староруська прозова «Притча про гадюку в домі», яку Франко надрукував у збірнику «Вибрані твори українських письменників» (Львів, 1912. – Т. 2-3. – С. 67-80) у власному перекладі та в супроводі передмови, де докладно з'ясував генезу та авторство цього твору Христофора, патріарха александрійського [див.: т. 3, с. 407-409; т. 39, с. 112-123]. Для Франкової віршованої притчі характерна дедуктивна композиція: теза – ілюстрація. Поетичний вступ, що становить собою авторське позафабульне звертання до читача, віршовану передісторію твору, одразу чітко формулює його морально-філософський сенс:

*Захланність наче те грузьке багно –
Лиш крок зроби і враз не відсахнися,
То глибше вже пірнеш за другим кроком
А там, гляди, і вороття нема [т. 3, с. 208].*

Наприкінці цього вступу окреслено й дидактичну мету та адресатну спрямованість притчі:

*Її пізнали також наші предки,
Не вадить прочитати і новим поколінням [т. 3, с. 209].¹¹*

Зовсім іншим, світло-оптимістичним пафосом пройнята «Притча про сіяння слова Божого» – поетичний переспів першої євангельської

притчі (Мт. 13:4–9; Мр. 4:3–9; Лк. 8:5–8) з авторським коментарем: «Сей образ – перша притча то Христова, / Вона була пророцька щодо слова» [т. 3, с. 218]. Слова Христові впали на різний ґрунт, але «Лиш ті, що тихі словом і душею, / Всіх годували працею своєю, // Самі собі похвал не голосили, / Та в своїм серці духу не гасили, // Не боячись ненависті обуха, / Христові спадкоємці в царстві духа» [т. 3, с. 218]. Цей твір сприймається як ліричний автопортрет самого Франка – такого ж невтомного трудівника, Христового «спадкоємця в царстві духа», який багато років і справді духово годував своєю творчою працею цілий рідний народ.¹²

До циклу «Легенди» Франко додав чотири нові твори: «Два чуда св. Николая», «Рука Івана Дамаскіна», «Фуль, цар єгипетський», «Зороастрова смерть». Ці твори підтримують християнські мотиви у збірці. Лише поезія «Фуль, цар єгипетський» повчає не вихвалитися та жити смиренно, інші ж підтверджують, що дари Божі можуть бути у вигляді див.

Окрім нових творів у вже наявних циклах, у свою збірку «Давнє й нове» Іван Франко додав два цикли поезій «Із злоби дня» та «Гімни й пародії». До циклу «Із злоби дня» увійшло 15 віршів, з них глибоко філософічний характер має твір «Нове зеркало», у якому розкривається вся марнотність людського життя:

*Все йде, все минає, і краю немає;
Хто вчора був зверху, сьогодні спадає...* [т. 3, с. 249].

Автор використовує назву журналу «Зеркало», який свого часу редагував Корнило Устиянович.

Цикл «Гімни й пародії» складається із шести віршів: «Національний гімн (Не пора)», «Пісня руських хлопів-радикалів», «Січовий марш», «Де єсть руська вітчина?», «Марш галицько-руських «твердих», «Новітні гайдамаки».

Проте окремі з філософсько-ліричних «ізмарагдів» «Давнього й нового», незалежно від часу їхнього написання, набувають особливого, інтимнопроникливого звучання в контексті «страшенної катастрофи» останньої доби Франкової земної мандрівки. Марнотність людської слави і швидкоплинність життя; немічне «уломне тіло» як тимчасове вмістилище вічної душі; внутрішня готовість кожної миті зустріти “ангела смерті” і постати «перед престолом Бога» – усі ці відомі й раніше мотиви якимось особливо інтимно й проникливо звучать з уст хворого письменника. Лік на страх смерті він відшукує там, де завжди знаходив рішення всіх життєвих проблем – у чесній праці і служінні правді:

*Ще ж коли молодості хто не втратив,
І досвідом життя себе збагатив,
І в старості зберіг єство людини,
Той не боїться смертної години [т. 3, с. 198]*

І тому мужньо й свідомо верстає свій страдницький шлях на зустріч із Всевишнім:

*На шляху життьовім ми всі в такім засланні.
Життя проводимо в борні, дбанні й старанні.
Хто з нас готов вертати по Божому візванню?” [т. 3, с. 368]¹³.*

Напевно, наскрізною темою доповненої збірки є життя в очікуванні його кінця. Автор уже знає, як треба жити на цьому світі,

тому намагається навчити це робити нас – своїх читачів. Готовністю закінчити свою думку, а разом із нею і життя, пронизана уся збірка «Давнє й нове».

РОЗДІЛ 2. ІДЕЙНО-ЕСТЕТИЧНІ МАРКЕРИ ЗБІРКИ ІВАНА ФРАНКА «ДАВНЄ Й НОВЕ»

Збірка Івана Франка «Давнє й нове», як і збірка «Мій Ізмарагд», характеризується повчальністю та філософічністю. В її основі лежать досвід самого поета, фольклорні мотиви, сільські байки. Сам Франко «постановив передрукувати тут (у збірці) цілий ряд своїх віршів, писаних протягом 32 літ, які не ввійшли в давніші мої збірки, а особливо в друге видання «З вершин і низин» [т. 3, с. 185]. Він ставився до добору творів надзвичайно скурпульозно та намагався довести збірку до свого власного ідеалу.

На перший погляд може здатися, що «Давнє й нове» є неоднорідною та різноманітною. Та все ж, як і «Мій Ізмарагд» автор намагався укласти свої твори в одне ціле та пояснював це тим, що «різноманітність змісту тих розділів відповідає хоч потроху різноманітності тих явищ публічного та особистого життя, що заповняли останнє 30-ліття». [т. 3, с. 186]

«Святовечірня казка» – твір, з якого починається збірка, пройнятий очікуванням дива. Розповідь ведеться від першої особи із елементами діалогу. Твір мов закликає вірити в диво у святковий час. До ліричного героя приходять жінка, що показує йому його країну, вона просить не залишати її і любити до скону, а після герой розуміє, що йому це все наснилося. Структура твору багата на художні засоби: метафори, порівняння, епітети та інші. Сукупність глибокого змісту, святовечірнього дива та тропів створюють надзвичайно глибоку та повчальну «казку».

Перший цикл поезій «Поклони» зібрав у собі невеликі вірші, що мовби дають нам настанови на майбутнє. У цьому циклі зібрані твори, що написані із важкого досвіду самого поета. Тут Франко не радить, не просить, не намагається виправити нас, він лише розповідає про свій життєвий шлях, а висновки ми повинні зробити самостійно. Цілком логічно, що «діалог» творів «Поет мовить:» та «Україна мовить:» дають нам уявлення про психологічний бік цієї збірки. А епіфора у поезії «Поет мовить:» надає враження безнадійності та відчаю («Cosa perduta!» - пропаща справа). У творі «Україна мовить:» уже є ноти відради, «сільського» голосу. Розпач поета Україна намагається вгасити своїми порадами. Разом ці два вірші створюють вступ до цілої збірки, з якого ми дізнаємося мету написання «давніх» і «нових» поезій.

В. Корнійчук назвав твори «Рефлексія» та «Якби...» філософськими медитаціями, оскільки у них Франко намагається переглянути ще раз страшні події, що впали на долю України. Поезія «Рефлексія» є прихованим цитуванням слів Ісуса Христа: *«Не легкий твій тягар! / Мов під хрестом, отсе під ним я упадаю / З батьківської руки твоєї допиваю / Затроєний пугар»*. А твір «Якби...» висвітлює бажання автора все змінити у його країні, відбиває надію на краще майбутнє та пам'ять минулого.

«Кривава в серці рана» болить Франка з кожним днем все більше і більше, тому все його «відвічне страждання» вилилося у поезію «Сідоглавому». Цей твір має ознаки послання, адже тут наявне звертання до «брата», який любить Русь. У творі спостерігається віддалена антитеза поглядів: «брат» і ліричний герой – двоє абсолютно

різних людей, що зовсім по-різному ставляться до своєї землі і всього, що на ній присутнє.

До «Поклонів» потрапив і вірш-відповідь Василеві Щурату на його звинувачення Івана Франка в декадентстві «Декадент». Слово «темне та вчене» так образило поета, що поезія наскрізь пройнята злістю, обуренням і пересердям. Незважаючи на все, автор знаходить у собі сили, мов із втоми доводити свою правоту, для життя у всіх його проявах: *«Поки живий, я хочу справді жити, / А боротьби життя мені не страх»*.

Вірш «Моїй не моїй» – поетичне звернення до Франкового «жіночого ідеалу». Твір налаштовує нас на хвилі туги за «зів'ялою квіткою» поета, що після «Декадента» умироутворює, вгамовує шал, який розбурхав «син народа, що вгору йде». У творі багато епітетів, що тільки підкреслюють палке бажання ліричного героя побачитися із своєю мрією. Твір своїм настроєм відносить нас у світ «Зів'ялого листя», його ідеї перегукуються з ідеями поезії через пошук жіночого ідеалу.

Поезія «Спомин» є також «ліричною ретроспекцією» (В. Корнійчук) у циклі «Поклони». Ліричний герой розповідає про матір, яка возить у візочку маленьке дитя, але воно народжене не з любові. У нашій уяві виринає літній Львів, вузьенькі вулички, заклопотані люди. Серед цієї метушні жінка з дитиною видаються зовсім нещасними. Любов жінки і панка приречена на нещастя, вона ще тліє, але вогонь уже не розпалити.

«Неназваній Марії» видається тематично спорідненим із попередніми творами. «Зів'ялолисті» мотиви відгукуються і тут, проте безвихідь у цій поезії ще глибша. Ліричний герой просить свою

«неназвану Марію» згадувати про нього, пам'ятати, що він сумує, і ніколи не відганяти від себе думок його «образ у вінці терновім». Твір відверто тужливий та печальний, його нечисленні художні засоби додають відчаю та болю існування.

Сонет «До музи» доводить, що у творчості Івана Франка мають місце східні мотиви. У творі ліричний герой звертається до своєї «богині», «музи», «любої», просить її піти з ним, за ним, поряд. Поезія має інтимний характер, що наштовхує на думку про ліричний настрій автора. Сонет має багато риторичних звертань, окличних речень, однорідних членів. Усе разом утворює світ закоханості крізь призму досвіду автора: любов та запал ще живі, але «дійсність груба» не дозволяє їм вирости.

«Честь творцеві тварі!» – твір, що важко назвати «поклоном». Автор розповідає про світ, коли «не було його». Серед «безумного безладдя», в «горючій мряці», де «клекотів огонь» «ще не було його» – те, про що розповідає нам поезія. Симбіоз художніх засобів: епітетів, метафор, гіпербол, епіфори – утворюють цілісну картину світу, в якому «ще не було його». Найяскравіше думку поета висвітлює остання строфа: «... *І все росло, і більшало, й зростало, – / Ще не було його*».

Другий цикл поезій збірки «Давнє й нове» – це «Паренетікон». Тут зібрані невеличкі поезії, що у толерантній формі повчають читачів та дають настанови на життя у цьому світі. Кожен із творів є несхожим на інші та викриває різні грані помилок, що у своєму житті може припустити людина. Поет розповідає нам, що краще жити за Божими законами, тоді і існування буде приємнішим («Коли обід хтось славний зготував...»), «Не слід усякого любити без розбору...», «Не такого посту хоче бог від нас...», «Як у хвилі сумніву і муки...» та інші).

Твір «Багач» побудований на антитезі «бідний – багатий». Якщо багатий робить одне добре діло, але десять злих, то він не зможе відкупитися на «страшному суді». Якщо багатий обіцяє бути залежним від царя, то ця залежність виллється у вічну залежність. Так і у житті, ми не можемо бути певні того, що буде завтра, проте ми можемо зробити зараз все, щоб наше «завтра» було кращим, ніж «сьогодні».

«Гнів – се огонь...», «Немає друга понад мудрість...», «Себе самого наперед...» та інші твори мають характер повчань. Кожному із них властива афористичність думки та точність викладу. У творах часто зустрічається звертання до другої особи, а у сукупності з іншими тропами утворюється світ мудрості і наставництва. До таких творів хочеться звернутися за порадою у важкі моменти життя.

Поезії «Хто в першій чвертині життя...», «Здоров, Степане!», «Як сережки золотії...», «Як риба без води...», «Інша слава сонцю...» та інші також мають повчальні ноти, проте риторичне звертання тут не вживається. Автор дає поради за допомогою алегорій, антитез, метафор. У його арсеналі і багато інших художніх засобів, як от епітети, порівняння, градації. Всі ці тропи допомагають «зблизитися» із твором, відчутти його та прислухатися до порад Франка.

Твір «Анастасій Синаїт говорить...» розповідає про ченця, що прожив усе життя в неробстві та лінощах. Коли прийшов час умирати, то обличчя ченця було напрочуд спокійним, від такого усі здивувалися, адже він не зробив нічого у своєму житті. Та чернець не хвилювався через це, він був спокійним, бо знав, що за все своє життя не скривдив нікого злим словом, не образив думкою, не обвів нечистим поглядом. Цим твором поет закликає не засуджувати нікого, і тоді судити не будуть нас. Один добрий вчинок важить більше, ніж одне зле слово.

«Так говорить стародавня повість...» – поезія, що закликає вірити у силу Божу, ходити до церкви і щиро молитися. У ній розповідається на про чоловіка, що продав свого сина у рабство, але дав єдину настанову – за можливості не пропускати служби Божої і слухати її до кінця. Ця порада врятувала хлопцю життя, але забрала життя невинної людини. Ми часто порушуємо правила, живемо не за законами, але мусимо пам'ятати, що суд один, він чекає на нас рано чи пізно, а коли це станеться, вирішувати тільки нам. Сам твір нагадує повчальну історію зі своїм сюжетом, композицією та розв'язкою.

Чотиривірші, що вміщені у «Строфах» також мають повчальний характер. У них автор намагається дуже делікатно дати пораду щодо нашого життя. Він ненав'язливо закликає «не тратити надії», «добру науку приймати», «не звикати... йти за другим сліпо». Поезії побудовані на антитезах, алегоріях, порівняннях, їх структура неоднорідна, рими підбрані за різними схемами, проте всі разом вони утворюють скарбницю мудрості Івана Франка, його досвід, який він передає своїм читачам.

Отже, цикл «Паренетікон» має сентенційне значення. Разом з тим для нього характерна різноманітність та різноплановість, проте у сукупності ми отримали глибоко моралізаторські вірші.

Третій цикл поезій «Притчі» характеризується різноманіттям образів та їх символікою. Оскільки до жанру «притчі» уже входить повчально-алегоричний сюжет, то можна здогадатися, що автор і тут буде давати напутливі поради. У «Притчі про життя» поет розповідає про чоловіка якого з усіх боків оточили біди, але він знайшов сили скуштувати меду навіть у такий скрутний момент. Франко за допомогою світу природи пояснює закони світу людського, що

видаються дуже схожими. Не варто розуміти Франкові притчі однозначно, він і сам роз'яснює їх для читача, щоб той отримав якомога більше мудрості від прочитання його творів. «Притча про віру» переносить нас на Цейлон, де росте кипарис, який ще не скинув жодного листочка, а хто з'їсть той листок, той буде жити вічно. Отак і живуть люди у вірі у вічне життя, проте його ніхто ще не отримав. Притча закликає вірити навіть у неможливе, адже саме віра піднімає до небес. «Притча про любов» доводить читачам, що не всяка любов свята. Це почуття може бути згубне, як і сталося із героєм твору.

У «Притчі про приязнь» автор розповідає про важливість мати вірних друзів, які допоможуть у біді. У колі фальшивих приятелів треба бути дуже обережним, адже більшість із них не зроблять для тебе нічого. «Притча про вдячність» вчить бути добрим і вдячним тому, хто робить тобі добро. А той, хто робить тобі зло, не вартий навіть твоєї уваги. Саме тому агресія з боку людини – це найнеобдуманіший та зовсім не корисний вчинок. У творі «Притча про правдиву вартість» розповідається про царя, що навчив своїх міністрів розрізняти вартісне і гниле, разом з тим і нас вчить автор бачити скарби у непривабливій обгортці, бо сама лише оболонка нічого не варта.

«Притча про піст» вчить нас тримати своє слово перед Господом, бо лише так ми можемо показати свою відданість. Ніякі земні утіхи не замінять любові Божої, про це треба пам'ятати і неухильно дотримуватися. У «Притчі про смерть» мудрим царем знову виступає Асока – «цар премудрий, милосердний». Автор наштовхує на думку, що веління Господа ми маємо приймати завжди. Притча дещо перегукується із «Притчею про правдиву вартість» – не варто судити людей за їхнім зовнішнім виглядом.

«Притча про рівновагу» розповідає, що у нашому житті «все минеться». За таким принципом треба жити завжди: і в радості, і в горі. Якою би прекрасною не була радість, вона мине і настане горе. Якою затяжною би не була біда, вона забудеться і прийде щастя. Філософія життя насправді є дуже простою у розумінні Івана Франка, проте не всі її правильно розуміють. «Притча про захланність» вчить не бути засліпленим багатством, втрату близьких не загоїть жодний дорогоцінний камінь, а власне життя не купити навіть за усі перли світу. Лише добрими справами і помислами ми можемо відкупитися. Наше життя, як та гадюка, щодня підкидає спокуси, та ми повинні щоразу знаходити в собі сили не піддаватися їм, а жити у гармонії з Богом.

Цикл «Легенди», як і попередній, залишається дидактичним, проте зацікавлює читачів захопливим сюжетом та інтригуючою композицією творів. Легенда – це вигадана або прикрашена розповідь про якусь подію. Франко обирав явища, що трапилися раніше чи відбувалися у його сучасності, і додавав до них щось авторське, нове, цікаве. «Арот і Марот» – легенда, що є продовженням біблійної історії про Адамів гріх. Два ангели захотіли вершити праведний суд на землі, але їх підстергла спокуса, і відплачуються за це вони досі. Динамічний сюжет, цікаві образи та художні засоби допомагають прочитати твір на одному подиху. Дещо глузливими видаються легенди «Свята Доместіка» та «Святий Селедій». В обох розповідається про святих, що їх зневажили за життя, але після смерті вони досі допомагають тим, хто того потребує. Це так звані житія, що у насмішкуватій формі переказують агіографічну літературу. Мотив діяння добра і після смерті присутній і у легенді «Зороастрова смерть». Цар Зороастр помер

від святого вогню, але його кісток той вогонь не торкнув. Їх зібрали і шанують досі.

Схожою тематично є легенда «Рука Іван Дамаскіна». Тут же розповідається про диво, яке сотворила Діва Марія, а Іван Дамаскін довів свою правоту і жив при дворі султана у добрій славі. Твори багаті на художні засоби, що утворюють цілісну картину Франкового «життя святих».

Легенда «Побіда» розповідає нам про перемогу царя Халіфа Абдельмаліка. Тим самим дає зрозуміти тлінність та незначимість таких перемог перед швидкоплинністю життя. Прагнення до влади, грошей чи розкошів цілком природне, але абсолютно не задовольняє усіх потреб людини. Така перемога ніби «напівпрозора»: цар щасливий, що йому все вдалося, але перспектива смерті «гасить» усю радість. А от легенда «Указ проти голоду» наголошує на тому, що ніякі багатства не врятують нас від смерті. Бідні люди помирили від голоду, але цар видав указ, в якому сказано, що багаті повинні допомагати бідним, адже у випадку смерті бідного помре і багатий. З того часу ніхто не помер, бо під страхом власної смерті творяться дива.

Повчально-філософська «Легенда про вічне життя» розповідає про чудодійний горіх, що дарував вічне життя в молодості. Проте ще чудодійнішою виявилася любов, яка цей горіх передавала з рук у руки. Легенда наповнена драматизмом, болем існування та муками сердечних справ. Вона навчає мислити холодно і розумно навіть у таких складних ситуаціях.

Легенди «Чудо з ковром» і «Чудо з утопленим хлопцем» розповідають про дива, що його творив святий Николай. Вони закликають щиро молитися і вірити в чудеса навіть серед безвиході.

Цікавий та динамічний сюжет, що тримає в напрузі, образи, які легко запам'ятовуються, – усе допомагає повірити в диво. А от легенда «Фуль, цар єгипетський» розповідає про зарозумілого царя, який мав багато влади, але смерть завоювати не зміг. Його вбили його ж слуги.

Цикл «Легенди» характеризується цікавими сюжетами, багатогранними образами, різноманітним тропами та моралізаторською основою.

Поезії циклу «По селах» складають єдиний сюжет із усіма елементами композиції: зав'язкою, розвитком дії, кульмінацією та розв'язкою. Сюди входить 10 віршованих оповідок про пригоди Пазюка і кума. Наявні головні (Пазюк і кум) та другорядні персонажі (ворожка, син Пазюка, жид, свідки, священник, сільські баби). Кожна оповідка розповідає про якусь одну подію серед пригод Пазюка та кума. Вона має свій окремий сюжет, та в сукупності з іншими утворює єдине ціле. Остання поезія цього циклу «На пастівнику» виконує роль заключної частини до усіх пригод селян, є своєрідним підсумком до цілої історії. Отож цикл «По селах» розкриває основні проблеми селян (безгрошів'я, пияцтво, пліткарство та інші) за допомогою гумору, висміює негативні риси (скупість, хитрість, нищість та інші) людей.

Цикл поезій «До Бразилії!» розповідає страшні реалії тодішніх емігрантів, їх поневір'я, знущання. Складається із п'яти поезій, які зазирають у душу навіть найчествішу людину. «Лист до Стефанії» розповідає про еміграційного агента Джерголета, який закликав людей виїжджати до Бразилії. Таких листів, як вказано у примітці самого автора, із закликом до чужих земель було вислано безліч. «Лист із Бразилії» вже описує, як жилося людям закордоном, як із них

знущалися. Вдало поєднані художні засоби, образи творів створюють страшну картину із заокеанських буднів.

Поезії «Коли почуєш, як в тиші нічній...», «Два панки йдуть попри них...», «Гей, розіллялось ти, руськеє море...» детально змальовують картини вокзальних днів емігрантів. У кожному з них по-своєму описуються страшні будні заробітчан, які намагалися втекти до іншої країни шукати кращої долі.

Цикл «До Бразилії!» майстерно описує важкі часи, що настали тоді для людей, шляхи їх вирішення, які не були легшими, та реалії тодішнього життя.

Цикл поезій «Із злоби дня» місцями зухвало глузливий, місцями філософський, а інколи й зворушливо трепетний. До нього входять поезії, що несхожі одна на одну, але більшість характеризує життя Галичини у 70-80-ті роки 19 століття. За сатиричними образами Франко ховає своїх сучасників політичного й громадського життя, за комічними картинами – події та ситуації, що мали місце в той час. «Дума про Маледикта Плосколоба» – це іронічна розповідь про редактора газети «Слово» Венедикта Площанського, судового радника, депутата віденського парламенту та галицького сейму Василя Ковальського, учителя львівської гімназії Гната Тиховича, діяча партії «москвофілів», редактора журналу «Наука», священника Івана Наумовича, галицького митрополита 1870-1882 рр. Йосипа Сембратовича, прелата собору св. Юра у Львові Михайла Малиновського та передову молодь, що вийшла із «москвофільського» «Друга» та створила журнал «Громадський друг». Рутенцями ж у часи Івана Франка насмішливо називали реакційну частину галицької інтелігенції. Глузливо та іронічно описав Франко події, що трапилися у

Львові, у цьому йому допомогли метафори, гіперболи, порівняння та ампліфікації.

«Дума про Наума Безумовича» є тематично схожою із попереднім твором. Тут також іронічно розповідається про події, що мали місце у часи Франка, коли один із представників реакційної галицької інтелігенції просив грошей для народу, проте народ тих грошей не бачив, а тільки сліпо йому вірив. Яскраві та глибокі образи, динамічний сюжет, викривальні фрази, вплетені в розповідь надають їй повчальності, а також розвінчують «такий милий» образ «пана міністра».

Поезії «Воронізація», «Дрогобицька філантропія» та «Русинам-фаталістам» також у викривально-насмішкуватій формі розповідає про події Франкової сучасності.

Твір «Нове зеркало» розповідає про гумористично-сатиричний журнал «Зеркало», що виходив з перервами у 80-90-х роках 19 століття та на початку 20 століття. Редакторами цього журналу були Корнило Устиянович, Василь Нагірний, Кость Левицький та інші. Автори журналу, серед яких був і Франко, мали на меті розкритикувати діяльність та політику москвофілів, а також їх видання, у грубій формі висміяти підлабузництво частини української інтелігенції перед польською шляхтою. Сам твір також має викривальний характер, а симбіоз художніх засобів створює цілісну картину подій кінця 19 – початку 20 століття.

Поезії, що увійшли до «Сучасного літопису», були надруковані у журналі «Нове зеркало» (така назва існувала у 1883-1885 роках, раніше і пізніше – «Зеркало»). Власне тому у них Франко намагається розкритикувати дії москвофілів. Розповідь ведеться за місяцями

(січень, лютий, март, цвітень, май, червень, липень та серпень), кожен підрозділів поділений ще за числами, очевидно, коли було написано конкретний чотиривірш. До «Сучасного літопису» належать також дві притчі: «Притча о блудныхъ отцѣхъ» та «Притча о фарисеи и мытарѣ». Це прозові твори, у яких Франко гумористично, у стилі «Зеркала», описує події, до яких причетні Тит Ковальський (священник із Сокальського району), Іван Наумович та Венедикт Площанський (див. «Дума про Маледикта Плосколоба»).

«Українсько-руська студентська мандрівка літом 1884 р.» починається із невеликого вступу, в якому розповідається про причини написання цих поезій та ідея мандрівки загалом. Далі є поезія «В дорогу!», в якій автор закликає до подорожі всіх охочих, розповідає для чого він ходить у гори. Після неї – «Мандрівнича хронічка», де описано кожен пункт призначення мандрівників із датою прибуття. У цих віршах поет розповідає про цікаві місця, важливі події, що сталися з ними. Кожна поезія своєрідний звіт про те, що мандрівники побували на місці та дізналися щось нове, побачили багато цікавого.

Поезія «Женщина» розповідає про генія, який зумів створити прекрасне – статую богині, яку всі хотіли отримати, але ніхто не зміг. Тоді він вирішив її оживити, дати їй духу людського, щоб вона могла жити, любити, мріяти. Підзаголовок твору «Алегорія на привітання товариства «Руських женщин» у Станіславові». «Товариство руських женщин» – це жіноча організація, заснована у Галичині 1884 року Наталією Кобринською. Товариство намітило популяризувати нові суспільні ідеї серед жінок та прилучати їх до вивчення літератури. Для цього планувалося видання часопису для жінок, редактором якого повинен був стати Іван Франко.

«О. Люнатикові» – твір присвячений Остапу Луцькому, українському поету-декаденту. О. Люнатик – це псевдонім Остапа Луцького. У творі Іван Франко переконує його, що він «не геній», що він «звичайний чоловік», а якби був генієм, то діяв би зовсім інакше.

«Вольні вірші» такі «вольні», що знаходимо в них лиш ритм. Сюди входить три поезії «Modern», «Anima saltans» та «До музи». У кожному з них автор ніби розвіюється у своїх думках, купається в поезіях, умивається словами. Ці вірші ніби не з цього циклу, важко їх уявити поряд із «Думою про Маледикта Плосколоба» чи «Пані Февросією». Мабуть, тут вони служать своєрідним *intermezzo* для Франка.

Твір «Блюдитесь б'єса полуденнаго» розповідає про ліричного героя, який побачив у юрбі образ своєї колишньої любові, а потім згадав, що вона померла, а цей день – то роковини її смерті. Поезія має тужливий характер, а художні засоби підсилюють всю трагічність тієї ситуації.

Цикл «Гимни й пародії» складається із шести поезій. Перша з них «Національний гимн (Не пора)» вперше надрукована у збірці «З вершин і низин». Друга поезія «Пісня руських хлопів-радикалів» наскрізь патріотична та дійова. Наступний твір «Січовий марш» характеризується бадьорістю та рішучістю, вважається, що під час виконання цієї пісні українці вигнали окупантів. «Де єсть руськая отчина?» – пародія на вірш Івана Гулашевича «Где єсть руська отчина?», цікава своєю структурою та глузливим настроєм. «Марш галицько-руських «твердих» – пісня, в якій Франко закликає боротися до останнього за правопис, а саме кирилицю. Останній твір «Новітні гайдамаки» написаний здебільшого через загострення українсько-

польських відносин, і тут йдеться не лише про політику, а й про культурну чи освітню сфери. Загалом, цикл «Гимни й пародії» наскрізь радикальний, закликає до змін у суспільстві, висловлює надію на краще майбутнє.

Отже, збірка Івана Франка «Давнє й нове» є різносторонньою та багатогранною. Тут можна зустріти і трепетні, інтимні поезії, і відверто глузливі, і такі, що закликають до бою. Твори, що додає Іван Франко, були надруковані раніше у журналі «Нове зеркало»; твори раніші бачили світ ще із збірки «Мій Ізмарагд». Більша частина збірки «Давнє й нове» – це повчальні твори, якими Іван Франко намагається дати пораду чи настанову із висоти свого досвіду та мудрості. Часто дидактизм формує сюжет твору, а виразна алегоричність деяких поезій створює яскраві картини, у яких легко впізнати реальні обличчя.

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ТРОПІВ У ЗБІРЦІ

3.1. «Коли епітет б'є стрілою...»

Важливим елементом лінгвістичного аналізу художнього тексту є розгляд естетичної значущості словесно-зображальних засобів художньої літератури. Тому значне місце серед них посідають саме епітети, які є одним із найпростіших засобів увиразнення мови, одночасно характеризуються семантичною багатоплановістю і поліфункціональністю у мовленні. Вони виділяються й активністю вживання серед інших образних засобів, що мотивується їх широкими семантико-стилістичними можливостями. І поезія, і проза з допомогою епітета набувають значно більшої точності, гостроти й емоційності¹⁴.

Епітет – троп поетичного мовлення, призначений підкреслювати характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища і, потрапивши в нове семантичне поле, збагачувати це поле новим емоційним чи смисловим нюансом. Як епітети переважно вживаються прикметники (Д. Чередниченко: «Покличу тебе / До зеленого шлюбу»), переводячи свої другорядні лексичні значення на основні, чим вони різняться від звичайних означень («зелений листок»). Крім оригінальних епітетів, винайдених автором (О. Ольжич: «скам 'янілі дні »), у художніх творах з'являються і постійні епітети або літературного походження (Я. Щоголів: «сонце золоте»), або фольклорного («ясні зорі, тихі води»), надмірна присутність яких шкодить естетичній якості таких творів. У ролі епітетів можуть бути й

інші частини мови, зокрема іменник (Ю. Липа: «...світ – жіночість незрівнянна»), зумовлюючи процес метафоризації епітетів.¹⁵

Епітет як художній засіб, а також спосіб, за допомогою якого прикрашають свою мову поети та прозаїки, ще з античних часів перебуває у середовищі активних обговорень. Це зумовлено тим, що епітет вміщує в себе елементи художнього стилю автора, епохи, в яку написано твір, напряду та навіть настрою; власне тому без ґрунтовної характеристики цього тропу, важко описати творчість письменника та надати повну картину його поступу. Ще Аристотель вважав, що епітети допомагають краще зрозуміти описуваний предмет чи явище, надають мові письменника акцентності, дозволяють висловити емоції та почуття. Через це проблемою епітетів цікавилися та цікавляться багато дослідників. Це і видатні філологи 19-20 століття В. Ващенко, О. Веселовський, В. Виноградов, В. Жирмунський, О. Потебня; і такі дослідники, як Л. Булаховський, І. Грицютенко, Л. Тимофеев та інші вчені.

Як художній засіб увиразнення дійсності епітети можуть уточнювати, доповнювати чи примножувати конкретну ознаку предмета чи явища. Також здатні виразити загальне тло поетичної дійсності, висвітлити реальні проблеми авторського тексту та, разом з іншими художніми засобами, дати характеристику об'єктивної дійсності конкретного автора та напряду.

Мова творів Івана Франка пронизана естетизмом та виразністю художніх засобів. Його твори відрізняються конкретизацією та

точністю висловів, абсолютною доцільністю використання тропів, а також лаконічністю і в той же час ліризмом у зображенні дійсності.

У збірці Івана Франка «Давнє й нове» присутні тематично та стилістично різні епітети. А саме перший із збірки твір «Святовечірня казка» має наявні такі художні означення: «*час вечірній*», «*простір глухий, мрачний, безмірний*», «*вечір святий*», «*на хреснім дереві*», «*завіт болючий*», «*любви насінне чисте*», «*кровоавий труд*», «*блиски багаті*», «*вінці терневі*», «*зір осліплений*», «*звук ніжний, чистий, милий*», «*роса свята*», «*в надземній красоті*», «*невбогім чистів строю*», «*з виразом могутим*», «*простори зелені*», «*слова милі*», «*голос серцю близький*», «*власний рід*», «*плачу гірко*», «*коханую рідню*», «*братній мир*», «*руський край*», «*край широкий*», «*чудний рай*», «*гіркі сльози*», «*в серцях нехолодних*», «*віконця яснії*», «*важке, святе діло*», «*житє тяжке й нужденне*», «*поцілуй надземний*», «*в холодній, темній*».¹⁶

Епітети у цьому творі відбивають дух того часу, створюють особливий настрій, додають твору емоційної виразності та завершеності. У сукупності з іншими художніми засобами їм вдається передати весь естетизм та умілість автора.

Цикл «Поклони» у збірці «Давнє й нове» починається твором «Мамо природо!». У ньому присутні такі епітети: «*безмірні простори*», «*клітку тісеньку*», «*цинізмом отим найніжнішим, найліпшим, найкращим*», «*безмежній пустині*», «*безмежна роспука*», «*безконечні перспективи*», «*святе, високе і величне житє людськеє*», «*слабі, нікчемні і капризні діти*», «*рідні і найлюбійші (діти)*», «*цікавим оком (піддивились)*», «*слабі й негарнії місця*», «*рожевий, поетичний туман*

(розвіяли)», «борна жорстока, дика», «тисячострунна арфа», «рожеві блиски ідеалу» [т. 2, с. 182].

Твір «Мамо природо!» багатий на епітети, що яскраво описують красу та велич матінки-природи, її різноманіття, романтику та велич. Є також тропи, що додають експресії та запалу, а є й такі, що усмиряють запальний дух. Загалом у поезії епітети відіграють важливу роль та допомагають глибше зрозуміти твір.

Наступною поезією у циклі «Поклони» є твір «Поет мовить:». Він характеризується переможеним настроєм, адже, мов кредо автора, після кожної строфи звучить «Cosa perduta!», що в перекладі означає «пропаща справа», що також є своєрідним епітетом. На художні засоби твір не багатий, та все ж кілька епітетів тут знайшлося: «*буря люта*», «*геройським боєм (биться)*», «*Україна страждена, незабута*», «*сердечна нене*», «*жите злиденне*» [т. 2, с. 182]. Вони яскраво відображають зневіру та розпач ліричного героя, який впав у відчай через «жите злиденне». Його війна програна («війну з життям програв я»), печаль та сум охопив автора, у якого «горіло серце чистою любов'ю».

Поезія «Україна мовить:» служить своєрідною відповіддю на твір «Поет мовить:». Починається іронічними рядками «Мій синку, ти би менш балакав...», що нашттовхує на думку про позитивний настрій у творі. Та він є радше пронизаним відчаєм, аніж оптимізмом. Епітетів у творі також небагато: «*шлях тернистий*», «*патріотичну зграю*», «*любовних фраз*» [т. 2, с. 183].

Четвертим у циклі «Поклони» є твір «Рефлексія». Це слово прийшло до нас із латинської мови й має значення «повертаюся назад». У творі наявні такі епітети: «*рідний краю*», «*з батьківської руки*»,

«затроєний пугар», «плодючеє насіння» [т. 2, с. 183-184]. Як і назва, епітети у поезії звертають нас на роздуми про рідну домівку, батьківський край, його важку долю та «не легкий ... тягар».

Твір «Сідоглавому», по-перше, характеризується анафорою (єдинопочатком). У своєму тексті має такі епітети: «*празнична одежина*», «*труд важкий*», «*горячка невдержима*», «*відвічне страждання*», «*кровава (в серці) рана*», «*з надмірної любови*» [т. 2, с. 184-185]. По-друге, сенс твору розкривається у кінці, такий прийом характерний для східної строфіки, коли уся філософічність твору зосереджена в останньому рядку.

Твір «Як би...» має епітети: «*велике страждання*», «*велике панування*», «*(виб'ється) із темної юрби*», «*(лежить) облогом лан широкий твій*» [т. 2, с. 185]. У поезії мало художніх засобів, мова твору чітка та лаконічна, автор вміло передає зневіру та знемогу ліричного героя якось допомогти своїй країні.

Вірш «Декадент» – твір, що присвячений Василю Щурату, який звинуватив Івана Франка у декадентстві після виходу у світ збірки «Зів'яле листя». Епітети: «*слово темне, вчене*», «*радісне чуття*», «*оскомини хронічної (не маю)*», «*хлопський син*» [т. 2, с. 185-186]. Твір має яскраво бунтарський та вороже налаштований характер, автор вміло передав свій настрій за допомогою художніх засобів.

«Поклон» «Моїй не моїй» має романтичний характер. На противагу попередньому твору, його настрій спокійний, дещо ніжний та дуже щирий. Присутні такі епітети: «*зів'яла квітко*», «*розкішна, невідступна мріє*», «*болючий спогад*», «*любовний, дикий шал*», «*в душі сумній і самотній*», «*ясний і невисокий ідеал*», «*чистий, ясний образ твій*» [т. 2, с. 186-187]. Подані епітети надзвичайно точно передають

усю романтику вірша та його тужливий настрій. Симбіоз тропів у цьому творі дещо нагадує художній світ поезій «Зів'ялого листя».

Твір «Спомин» переносить нас до Львова влітку. Ліричний герой збоку споглядає таку картину: чоловік бачить свою кохану із дитиною, яку та народила від нелюба, і розуміє, що втратив своє щастя. Епітети також передають жаль і тугу: *«гарна мати, молода»*, *«материнські очі»*, *«сіра бестія незвісна»*, *«колискова дивна пісня»*, *«жаль великий»* [т. 2, с. 187-188]. Печаль від кожного погляду, в той же час радість від материнства та велика скорбота за загубленим щастям – ось що проживають герої та ліричний герой твору.

Останній десятий твір із циклу «Поклони» має назву «Неназваній Марії». Простежується логічний зв'язок між цим та попереднім («Спомин») творами. Епітети тут також дуже схожі та малюють нам картину розчарування: *«неназваній Марії»*, *«незліченними гадками»*, *«сизий голуб»*, *«божа пчїлка»*, *«багно погане»*, *«їк житьовій боротьбі»* [т. 3, с. 187-188].

Сонет «До музи» написаний дуже живою та енергійною манерою. Це мов звертання до «богині», що зводить з розуму ліричного героя. Епітети: *«непроходимі нетрі»*, *«в море сине»*, *«заколот небесних поясів»*, *«утїх земних»*, *«сховищах тїсних»*, *«дійсність груба»* [т. 3, с. 188]. У сукупності з іншими художніми засобами автор створив піднесений настрій твору, незважаючи на дещо тужливий зміст.

В уривку (як вказано у підзаголовку) «Честь творцеві тварі!» наявна епіфора (єдинокінець). Епітети: *«у прасвітловій темній хмарі»*, *«в безумному безлідді»*, *«в безцїльній, дикій зваді»*, *«гривами (трясли) огненними»*, *«ясні кулі»*, *«молочні дороги»*, *«вага важенна»*, *«на етері тонкім»*, *«рух безмежний»*, *«в горючій мряці (кисла)»*, *«тьма*

предвічна», «кипуче море глини», «могутні береги», «Вулкан предвічний», «тверді землі підстави», «відвічні мли густі», «сонячна (вказалася) блакить», «понурі хмари», «в намулах огрітих» [т. 3, с. 189-190].

У другому циклі збірки «Давнє й нове», яка має назву «Паренетікон», є сорок одна поезія. Отож у першій поезії із циклу «Коли обід хтось славний зготував» присутні такі епітети: *«труд марний», «скарб цінний» [т. 2, с. 189].* Друга поезія, що називається «Не слід усякого любити без розбору», має такі епітети: *«добрі соки», «ворог правди й волі», «не варт любови» [т. 2, с. 189-190].* Третя поезія «Не такого посту хоче Бог від нас» закликає на бути чесним із самим собою та із Богом. Тут наявні епітети: *«добрих вчинків», «холодну пору», «в темній хаті (малиться)» [т. 2, с. 190].* Наступний твір цього циклу «Як у хвилі сумніву та муки» має такі епітети: *«хвилі сумніву та муки», «вчитель мудрий», «з простих уст», «військо вороже», «простий люд», «навчена мразь», «простацьким криком», «в гордоцах марних», «дурний з дурних» [т. 2, с. 190-191].*

Твір «Багач» складається із трьох частин. Епітет *«сим датком мізерним» [т. 2, с. 191].* Поезія «Гнів – се огонь» має виразно філософічний характер. Їй притаманні епітети, що характеризують шал: *«полум'я ясне», «у лютому розпалі» [т. 2, с. 192].* «Немає друга понад мудрість» - восьма поезія з циклу «Паренетікон». Вона теж має філософський зміст. Епітети, що тут наявні: *«матірню любов святу», «найкрасший скарб», «безцінний дар», «огнище тепле», «студінь горя», «холодна тінь», «страсний сквар», «пустий шлях», «пустий страх» [т. 2, с. 192-193].*

У творі «Хоч хто і сто літ проживе...» присутня анафора. Епітети: «в думках святих», «в чеснім змаганню», «праведний закон» [т. 2, с. 193-194]. Поезія «Хоч від хліба здержусь...» має такі епітети: «вдачу лукаву», «братню рву добру славу», «худоба дурна» [т. 2, с. 194]. Твір «Як сережки золотії» розповідає, що гарне виховання та добрі вчинки для людини – це головна міра краси. Тут присутні такі епітети: «зле вихованій (жоні)», «у оправі золотій», «душа жіноча щира» [т. 2, с. 195]. Твір «Поворож мені, циганко...» написаний у формі діалогу. Епітети у ньому: «чорноока Цоро», «днів щасливих» [т. 3, с. 192]. «Годуй гадюку молоком...» - поезія, що має епітет «людина лиха» [т. 2, с. 196].

Вірш «Як промінясто гарний цвіт...» має глибокий філософський зміст. У ньому присутні епітети: «промінясто гарний цвіт», «барвистий (цвіт)», «гарні та пусті слова», «запахний (цвіт)», «плідні слова» [т. 2, с. 196]. У наступній поезії «Як пчола, що квітам фарби...» наявні епітети: «сок солодкий», «злий чи добрий їх кінець» [т. 2, с. 197]. Вірш «Хто лиш квітки в житті збира...» має епітет «сонне село» [т. 2, с. 198]. А у поезії «Інша слава сонцю» присутній епітет «всеплодючу землю» [т. 3, 192]. Твір «Нема чоловіка, в котрого...» розповідає, що все в наших руках. Епітети: «рід (його) дикий», «волю вольную (має)» [т. 3, с. 193]. У вірші «Коли побачиш праведного в муках...» присутні епітети: «у тяжкій неволі», «певність нерукотворну», «людською кривдою та самохвальством», «в великім царстві духу» [т. 3, с. 193].

Твір «На те птахам крила» має епітети: «людській сіті», «людській страсті», «людською кривдою» [т. 3, с. 193-194]. Вірш «І се треба, брате...», епітети: «божой волі», «ласки божой», «заповідь божу» [т. 3,

с. 194]. Епітети у поезії «Сам лицемірствує з собою...»: «людської хвали», «тріумфальної брами», «зла тривога» [т. 3, с. 194-195].

«Лиці блідому», «тіні смертної тривоги», «сяєвом облите», «лице безжурне», «світлі духи», «душа моя спокійна», «з ясним видом», «остатнєє дихання» [т. 3, с. 195-197] - епітети, що присутні у творі «Анастасій Синаїт говорить...». У творі «Вразуми мя, жив буду» автор застерігає чоловіків від «злих жінок»; епітети: «злих жінок», «жадним робом», «наймудрішим уважався (Соломон)», «поганським храмі», «життєвої благодати» [т. 3, с. 197-198]. Епітети у вірші «О чоловіче, коли спиш, чи чуєш...»: «молодії, старі літа», «щаслива молодість», «смертної години» [т. 3, с. 198]. Поезія «Хто славу світу осягнув...» має художні означення: «найdaleші межі», «наглої пожежі», «слава нагляя» [т. 3, с. 198].

«Так говорить стародавня повість...»: «стародавня повість», «чоловік богобоязний», «голод лютий», «заповіт батьківський», «в тій гарячій хвилі», «серце людяне та добре», «план чортівський», «з обрусом білим», «платок червоний», «нетерпливості огнем пекельним», «блуд гидкий», «луною голосною» [т. 3, с. 199-203].

Остання частина циклу «Паренетікон» має назву «Строфи». Тут вміщено п'ятдесят коротких поезій. Епітети, що присутні у віршах: «доля гнівная», «скарб многоцінний», «добра слава», «добрі діла», «вірну дружину», «морська глибина», «дивнії перли», «сердечні слова», «ангелів божих», «добрий путь», «гнівне серце», «гірка година», «у добрій вірі», «в злих ділах», «славу божу», «непростимий гріх», «у здоровому тілі здорова душа», «мудрости божої» [т. 2, с. 199-206]

Третій цикл поезій має назву «Притчі». Це віршові розповіді повчального характеру. Сюди входить п'ятнадцять притч. Епітети тут:

«Притча про жите»: «*степом безлюдним*», «*дрож смертельна*», «*холодним потом*», «*побожну думку*», «*труп холодний*», «*несказану, високу розкіш*», «*вічне забутє*», «*пам'ять щира та коротка*», «*братньої любови*» [т. 2, с. 207-210].

«Притча про віру»: «*кипарис високий, розкішний, тисячлітній, одинокий*», «*малесенький поточок*», «*лист солодкій*», «*з серцем прагнучим і голодним*» [т. 2, с. 210].

«Притча про любов»: «*облесливий дворак*», «*любов її дарму*» [т. 2, с. 211].

«Притча про красу»: «*надземна краса*», «*очи ясні*», «*срібний сміх*» [т. 2, с. 211-213].

«Притча про приятнь»: «*висшої мети*», «*серце золоте*», «*друга щирого (мав)*», «*тяжку біду*», «*фальшивих друзів (збувсь)*», «*вірного друга (пізнав)*» [т. 2, с. 213-215].

«Притча про вдячність»: «*мороз лютий*», «*чоловік милостивий*», «*друг правдивий*» [т. 2, с. 216].

«Притча про покору»: «*злобная обмова*» [т. 2, с. 216-217].

«Притча про правдиву вартість»: «*цар премудрий, милосердний*», «*до ради царської (звик)*», «*щирозолота (скринька)*», «*каміння дорогого*», «*міністри любі*», «*позасмоляної скриньки*», «*стерво гідке, вонюче*», «*гарні перли*», «*скринька золота вартніша*», «*зверхньої краси*» [т. 2, с. 217-218]

«Притча про нерозум»: «*пташечка маленька*», «*добрії науки*», «*(вістка) неможлива*», «*не злі твої науки*», «*на близькій гілці*», «*дурний ти*», «*перла велика*», «*великий скарб*», «*у клітку золотую*», «*добре діло*», «*несуразним словам*» [т. 2, с. 218-221].

«Притча про піст»: *«з села далекого», «твій покірний селянин», «ще старший цар від тебе», «царю любий», «поруку певну, незрушиму»* [т. 2, с. 221-222].

«Притча про смерть»: *«цар премудрий, милосердний», «аскетів худих, блідих», «могучий цар», «звичай старосвітський», «смертельною трубою», «труба зловіща», «незмінна воля», «у невольницькій одежі», «всемогучого царя», «на суд свій строгий», «нас сонних, неготових», «призив могучий»* [т. 2, с. 223-224].

«Притча про рівновагу»: *«цар могутній», «гурток путній», «настрій щоминутний», «косим оком», «дід остовпілий», «печаль премного», «вельможний царю», «перстень не коштовний, не густовний», «він розради повний», «в добрій чи лихій планеті»* [т. 3, с. 206-208].

«Притча про захланність»: *«серед тяжкої муки й болю», «вився в лютім болю», «відносини родинні та сусідські», «в страшній тривозі», «камінці дорогоцінні», «священному огневи»* [т. 3, с. 208-217].

«Притча про сіяне слова божого»: *«биті шляхи», «небесні птахи», «тверде каміння», «мокре місце», «грунт плідний», «багатим плодом», «вона (була) пророцька», «у жидівську зграю», «правди скритої», «тихі серцем і душею»* [т. 3, с. 217-218].

П'ятий цикл «Легенди» вміщає десять легенд – вигаданих чи прикрашених автором розповідей. «Арот і Марот»: *«в тяжких гріхах», «люте зло», «вино перлисте», «суд правдивий», «дивная краса»* [т. 2, с. 225-229].

«Указ проти голоду»: *«цар суворий», «спосіб скорий», «до славетних магістратів», «указ царський, строгий», «в тюрмі підземній»* [т. 2, с. 229].

«Побіда»: «ворог неситий», «горда та буйна голова», «місце блаженне», «тяжка кара» [т. 2, с. 229-231].

«Свята Доместіка»: «давній славний рід», «з безмірної покори», «преславний дар», «тіла грішного», «злий дух», «думку грішну», «тьму кромішну», «острий ніж», «білі груди», «солом'янім огні», «муж жорстокий», «лютії жінки», «погане діло», «нечувані знуцання», «сльози щирії», «щирії зітхання» [т. 2, с. 231-232].

«Святий Селедій»: «тайну царськую», «божії діла», «Селедія святого», «у водяній пустині», «на вічний взір», «морську солону воду», «важке зітхання», «мольба глибока», «із острих блях», «король сердитий», «пророцьким духом», «страшними палицями», «цар безбожний», «свіжу рану», «злість мучительську, погану», «всесильний бог», «святої паски», «дивні діла господні» [т. 2, с. 233-235].

«Легенда про вічне життя»: «жите і трудне, і сумне», «дар найцінніший», «безцінний (твій) дар», «красуня горда», «дикі іскри», «злі вороги», «божеський дар», «сонце ясне», «вічне щастя», «чудотворний (той) дар», «тріскучий огонь» [т. 2, с. 236-241].

«Два чуда св. Николая», «Чудо з ковром»: «у славнім місті», «славне чудо», «день славний», «в злій чи добрій хвилі», «звичай побожний». «Чудо з утопленим хлопцем»: «на теє божя воля», «з рясними слезами», «дивне диво», «на Русь святую» [т. 3, с. 219-223].

«Рука Івана Дамаскіна»: «побіда знаменита», «лютий враже», «племя вороже», «райська роже» [т. 3, с. 224-225].

«Фуль, цар єгипетський»: «по далекі океанській плаї», «по пустині пісковій», «оазу гарну», «величний храм», «жертву щедрую», «огнемогуча сило», «бігом своїм ефірним», «пальмовий лісок» [т. 3, с.

226].

«Золотоастрова смерть»: *«святий огонь»* [т. 3, с. 227].

Цикл шостий зі збірки Івана Франка «Давнє й нове» називається «По селах». У ньому зібрано поезії, що майстерно змальовують картини природи, а інколи й підкреслюють її журливість.

«На Підгір'ї села невеселі...»: *«села невеселі», «верби головаті», «босі діти», «чорні стріхи», «смерекові стіни», «розбитими кістками», «сліповаті та тісні віконця», «ясного сонця», «праця кровава», «для дітей невкритих», «хустята шалінові», «капелюхи повстяні», «довгі літа», «лист небесний», «наказ панцизнянський», «акт ліцитаційний драний»* [т. 2, с. 242-244].

«В шинку шумить...»: *«розумний дід», «сиві очі», «волосся сиве і густе», «лице товсте», «брикливий дід», «пустую річ»* [т. 2, с. 244-246].

«Того рана з криком, шумом...»: *«напухлі пики», «гнів великий», «кривавий ніс», «злодюга той ганебний», «для ліпшої поруки»* [т. 2, с. 248].

«Ворожка мовить»: *«по відмінній одежі», «вус чорний», «сірії очі», «маленька дуплава щілка»* [т. 2, с. 249]

«Три неділі вже кум у арешті сидів...»: *«бідний кум», «Пазюк молодий», «на слово святе», «присяга страшна», «нерушані (віддав)»* [т. 2, с. 250-251].

«На пастівнику»: *«бідний люд», «твердої руки», «нарід темний», «знак божий», «вовки голодні», «мир хрещений», «страшний суд», «стогін людський», «нечистий дух», «грішному народу», «дух божий», «гріхи людські й терпіння», «глибоке темне небо», «на траві*

росистій», «у глибокій думі», «дух могутий і таємний», «серце добре та чутливе» [т. 2, с. 251-262].

«До Бразилії» - сьомий цикл поезій у збірці «Давнє й нове». Поезії описують долю перших українських емігрантів. «Лист до Стефанії»: *«найясніша пані», «сили злі», «край дідівський», «вірний люд», «буйні пасовиська», «хрещеного народа», «звістку радісну» [т. 2, с. 263-265].*

«Коли почуєш, як в тиші нічній...»: *«в тиші нічній», «жіночі скорбні стони», «важке зітхання», «гіркий проклин», «тужливий спів», «мужчин понурих», «дітей дрібних», «брудні, старії фанти», «надій марних» [т. 2, с. 265-266].*

«Два панки йдуть попри них...»: *«на дітей блідих», «на жінок марних», «рідний край», «за синє море» [т. 2, с. 266].*

«Гей, розіллялось ти, руськеє море...»: *«руськеє море», «руські ридання й стогнання», «небо італьське, блакитне, погідне», «пригноблення бідне», «рідну країну», «мрію дитинну», «смільий у мріях», «у вірі беззглядний», «в дійсності безрадний», «руськеє горе», «гамбурзькі, важкі паровози», «швабські агенти» [т. 2, с. 266-267].*

«Лист із Бразилії»: *«сусіди любі», «чистий морг», «найгіршіі хороби», «слізьми облитий», «поганій відьмі», «без злих пригод», «пропасниця лиха», «острий ферлядунок», «ліпший час» [т. 2, с. 268-271].*

Цикл поезій «Із злоби дня» висвітлює актуальні на той час теми, що викликали підвищений інтерес у людей. «Дума про Маледикта Плоскоба»: *«велика біда», «у славному місті», «преславную раду», «світу божого», «довгії літа», «чесний отець», «німі фігуранти», «скупі на слова», «лисі голови», «грубі черева», «давнє сонце», «давня*

пісня», «страшніші річі», «силу вражу», «простий народ», «на дивне диво», «церкви святої», «страшну горренду», «остатнє слово», «прегарні книжки», «рутенські мужі», «заслужених мужів», «превратні ідеї», «злого духа», «добра і властива рада», «добра зарплата», «славний бесідник», «велику ласку (мало)», «у тьмі кромішній», «преславний князь», «з душею твердою», «хреста святого», «кирилицю святу», «славний дипломата», «ніс кровавий», «рот пухнатий», «страшну імпертиненцію», «(плести) сухого дуба», «страшну образу», «в добрім ході», «в добрій згоді», «свяченої води», «важкую думу», «чорні хмари понурі», «дух холодний» [т. 3, с. 228-239].

«Дума про Наума Безумовича»: «віки славні, багаті», «свобідними устами», «край у нужді, темний, бідний», «сивий волос», «богохульними словами», «вірні діти», «міністер милий, чемний», «народ страшенно бідний», «хороша слава», «люд невчений, п'яний», «земля багата», «хлоп бідний, злий і п'яний», «муж дільний, заслужений» [т. 3, с. 239-246].

«Воронізація»: «зла доля», «острим тоном», «непросвітних тих сорок», «чорні фраки» [т. 3, с. 246-248].

«Русинам-фаталістам»: «гірка доля», «засуд неминучий», «Русь тверда», «нові дні», «доброчинні інституції», «ми терпінням сильні».¹⁷

«Нове зеркало»: «в погідну годину», «домівку небагату», «гартоване горем», «шліфоване любов'ю к народу», «жалібнії спомини», «колючими вінками», «на кращую долю», «хвилю утіхи пустої», «під рідную стріху» [т. 3, с. 249-250].

«Сучасний літопис»: «житійську печаль», «чуття огнисті»,

«святе знамя», «вічную пам'ять», «вінець мученицький», «лиховіснії круки», «до жебрацької торби», «лавровий вінець», «нещасний край», «братерській любові», «до робучих людей», «жиди розпаношені», «не страшні тії щипання», «день епохальний», «мученик сакраментальний», «незрівняний муж», «горе, лихо старе», «щирої критики», «холодної правди», «свобідне слово», «до тихої праці».¹⁸

«В дорогу!»: «вольного вітру (брати)», «в ясную путь», «вольним повітрєм», «криштальнії хвилі», «в вічній мандрівці несуть», «у сріблястих струях», «вітер крилатий», «річка невпинна», «щаслива дорога». «Мандрівнича хроніка»: «чистії води», «богатая здобич», «ночи холоднії», «преславнеє місто», «рідне село», «в веселій компанії», «спадисті стежки», «верховинський шлях», «загірним браттям», «свіжі сили», «святі місця», «руські серця», «з благодатних рівнин», «утомлену мандрівку», «горяча душе», «син бойківський», «в щирих серцях», «святе огнище», «трудом залізним», «труп срібноводний», «широкі простори», «найхлібніша сторона», «духа гордого, гуцульського», «красної долі», «робучії руки» [т. 3, с. 250-262].

«Пані Февросія»: «голова понурена», «пані многовладная», «день святий», «дамою всевладною, чемною, укладною, ситою, обильною, до людей прихильною», «орда татарська» [т. 3, с. 262-265].

«Женщина»: «в пустині темній, вбогій і сумній», «в білизні сніжній», «найдорожчий скарб», «пекучий жар», «барва нестримна», «глибоку рану», «огонь таємний», «поглядом ласкавим», «серце любляче», «думку запальну», «по стежці життєвій» [т. 3, с. 265-267].

«О. Люнатикови»: «*поезія німа, безрука*», «*тяжка розлука*», «*людській кривді*», «*скромний сніп*», «*до ясних, світлих мет*», «*смільй лет*» [т. 3, с. 267-268].

Вольні вірші, «*Anima saltans*»: «*загадковий шепіт*», «*матовий блиск*», «*зимна м'яккість*», «*принадна, ненаглядна, зефірова, змислова Anima saltans*»; «*До музи*»: «*мрій неосяжних і снів*», «*солодких снів*», «*людські душі*», «*гармонійними хвилями*», «*соловейкові трелі*», «*безцільне зітхання*», «*безпредметова туга*» [т. 3, с. 269-271].

«*Блюдитесь б'єса полуденнаго*»: «*струєю ріжнобарвною*», «*смугою тінестою*», «*течією барвистою*», «*богиня осяйна*», «*зимний піт*», «*болючий укол*», «*під палючим сонцем*», «*згїрдний буркіт*» [т. 3, с. 272-273]

«*Многонадійний*»: «*блискучі, гарні очі*», «*голосок носовий*», «*ораторську позу*», «*пильність трудолюбну*», «*амбіцію безмежну*», «*перо критичне*» [т. 3, с. 273-274].

Дев'ятий та останній цикл збірки «*Давне й нове*» - «*Гимни й пародії*». «*Національний гімн (Не пора)*»: «*кривда стара*», «*в рідну хату*», «*пора ся великая*», «*завзятій, важкій боротьбі*», «*рідний краю*».¹⁹

«*Пісня руських хлопів радикалів*»: «*із нужденних хлопських хат*», «*голод лютий*», «*дружні хлопські руки*», «*гарматне м'ясо*» [т. 3, с. 275-276].

«*Січовий марш*»: «*красен мак*», «*прикре діло*», «*святе діло*», «*ясний день*», «*чорна пітьма*».²⁰

19

Франко І. Давне й нове. – Львів. – 1911 р. – с. 255

20

Франко І. Додаткові томи до зібрання творів у 50-и томах... – т. 52. – с. 77

«Де єсть руськая вітчина?»: *«руська вітчина», «власний суд», «всі п'яні без вина», «безладний мир»* [т. 3, с. 276-277].

«Новітні гайдамаки»: *«голоснії дзвони», «з рабським сміхом», «тверду шкуру», «бита дорога», «погорда громадська», «вірне слово», «рідну Україну», «краща доля»*.²¹

Епітети у збірці «Давнє й нове» дають можливість читачеві уявити твір у всіх його барвах. Серед безлічі цих художніх засобів знаходяться і радісні, приємні, «усміхнені» епітети, і разом із ними тужливі, печальні та навіть слізні. Епітет – це той художній засіб, що дає змогу поринути у світ кожного твору, зрозуміти хід думок автора та зануритися у його фантазії.

3.2. «Коли дорогою прямою тебе метафори ведуть...»

Метафора – троп поетичного мовлення. В метафорі певні слова та словосполучення розкривають сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю. Вона не може бути «скороченим» порівнянням, тому посідає синтаксичне місце, призначене для предиката («пакіл неба цвіте глечиками хмар» – В. Голобородько). Це – перехід інтуїтивного осяяння у сферу раціональних понять. І чим далі містяться один від одного протиставні розряди об'єктів, тим яскравіша метафора, яка прагне, на відміну від символу, зосередитися в образній оболонці:

*Вечір крапчастий
в деревах моркву гризе.
Під засушеною квіткою
хата сторінку чита.*

*В клубок білих ниток
заховався кіт,
дивиться на кашель,
що візерунком синім
коло баби спить.
(М. Воробйов)*

Сконцентровуючи та узгоджуючи у своєму потужному семантичному полі найвіддаленіші чи найнесумісніші асоціації, метафора постає суцільним непочленованим тропом, який може розгортатися у внутрішній сюжет, не сприйнятний з погляду раціоналістичних концепцій. Метафора тут подібна до загадки, але з тією відмінністю, що не підлягає декодуванню, вимагаючи визнання за собою нової реальності, розбудованої за естетичними принципами.²²

Часто під час спілкування ми вживаємо слова в переносному значенні. Ще частіше ми цього навіть не помічаємо, проте вони відіграють важливу роль у комунікації між людьми. Метафора – один із способів прикрасити та урізноманітнити наше мовлення, додати до нього ніжності або перчинки, трепету чи серйозності. Вживаючи метафори у повсякденному спілкуванні, ми звикаємо до них і вони вже здаються не такими яскравими, але це не так. Варто лише бути уважнішими і нам вдасться знайти цей троп практично у кожній розмові.

Перші згадки про переносне значення слів, метафору, багатозначність у контексті були ще у вченнях Аристотеля. Він вбачав у метафорі не лише засіб увиразнення мови, а й особливий спосіб

мислення людини. Вже з тих часів науковці звертають увагу на естетизм, красу та різноманіття цього художнього засобу.

Сукупність художніх засобів у мові (враховуючи епітет, порівняння, метафору та інші) дають можливість розрізняти стилі мовлення, його види та типи. За допомогою тропів художні твори набувають нового звучання, а їхній зміст наповнюється новими барвами.

Іван Франко також вмів та любив увиразнити своє поетичне мовлення, надати йому особливого змісту. За допомогою метафор йому вдається описувати речі, дії, ознаки предметів чи явищ. У арсеналі Франка тисячі метафор, проте тут будуть лише ті, що увійшли до збірки «Давнє й нове».

Цикл «Поклони»

«Святовечірня казка»: «зір мчить», «думи летять», «огник радості у кожній тліє груді», «виросло любові насіне чисте», «понесли на крилах херувима», «небо зоріло», «власть пропаде», «розбудить жаль, любов», «росте надія».²³

«Мамо природо»: «житє замикати в клітку», «в душах розпалювати дивні огні і бажання, і тугу», «лєш дійсности воду холодну», «куєш матеріалізму кайдани», «скільки горя, муки завдаєш ти цинізмом отим», «перспективи вложила в душу», «здерли маску святости з лиця», «серце й ум в них тонуть», «відкрили власну душу», «заглянули в варстат думок, чутя», «ми вічність носимо в душі», «сяє вічности огонь» [т. 2, с. 182].

«Поет мовить:»: *«літа накладають пута», «рвалася вперед душа», «горіло серце чистою любов'ю», «жерла серце скрута»* [т. 2, с. 182].

«Декадент»: *«гірке й квасне ковтаю», «я син народа, що вгору йде»* [т. 2, с. 185-186].

«Моїй не моїй»: *«спогад серце гріє», «вписала жіночий ідеал», «на душу ляжуть змії змори», «тебе шука душа», «(душа) до твоєї груди припадає», «тягар скидає», «(голос) плач її втиша»* [т. 2, с. 186-187]

«До музи» (сонет): *«непроходимі нетрі тих часів», «правда родиться», «правда гине», «в вир пристрастей», «в заколот небесних поясів», «скуштуємо земних утіх», «пройдем по сховищах»* [т. 3, с. 188].

«Честь творцеві тварі!» (уривок): *«живла клубились, билися», «в бурі звіялись атомів міради», «покотилися в безмірі кулі», «потяглись хвостами зір пляди», «земля в мряці кисла», «укладалися силиу зв'язь», «тьма всю ту масу тисла», «клекотів огонь», «в парі грузь пеклась», «колихалося море глини», «маси гір здіймалися», «море заперлося у береги», «хмари сонцем розжевіти стали», «море тихло», «шум лягав спочить»* [т. 3, с. 189-190].

Цикл «Паренетікон»

«Коли обід хтось славний зготував...»: *«наложив печаль на серце»* [т. 2, с. 189].

«Не такого посту хоче бог від нас...»: *«дух приснав», «духом умирати»* [т. 2, с. 190].

«Богач»: *«обіцянка пожерла», «в ярмо запрягшися тягни до скону»* [т. 2, с. 191].

«Серцем молився Мойсей...»: «серцем молився Мойсей і скорботою духа», «серце кричить», «полум'я лютує» [т. 2, с. 192].

«Гнів – се огонь...»: «полум'я лютує», «стихне буря», «гнів мине» [т. 2, с. 192].

«Хоч від хліба здержусь...»: «рву славу», «сам повен злоби» [т. 2, с. 194].

«Як сережки золотії...»: «душа сяє в красоті» [т. 2, с. 195].

«Здоров, Степане!»: «скрута вчепилася» [т. 2, с. 195].

«Годуй гадюку молоком...»: «кров із серця точи» [т. 2, с. 196]

«Хто лиш квітки в житті збира...»: «дух до земного прилип», «вхопить смерть», «смерті попаде у владу» [т. 2, с. 198].

«Як риба без води...»: «виломлюєсь із влади» [т. 2, с. 198-199].

«Коли побачиш праведного в муках...»: «несе тягар свій», «певність бог вложив у душу», «життя дати може», «опиняться у царстві духу» [т. 3, с. 193].

«На те птахам крила...»: «гнівом надувають», «жалом затрувають», «розпусту солодять» [т. 3, с. 193-194].

«Сам лицемірствує з собою...»: «сипле милостині», «своєків пуска з торбами», «вийма з біди безодні», «жаль сльозами гріють», «тривога не гнала від порога» [т. 3, с. 193].

«Анастасій Синаїт говорить...»: «не бачив ані тіні смертної тривоги», «з ясним видом випустив останнє диханє» [т. 3, с. 195-197].

«Хто славу світу осягнув...»: «слава наглая з'їда не тільки тіло, але й духа» [т. 3, с. 198].

«Отці святії так заповідають...»: «змогу гонити пімсту», «у душі огонь носити», «смерть не зможе згасити (огонь)» [т. 3, с. 198-199].

«Так говорить стародавня повість...»: «згладити зо світа» [т. 3,

с. 199- 203].

«Строфи»: *«силу похилить горе», «доля вас гонить і б'є», «пірне аж до дна», «стане зла рабом», «з болота буденності вилітає», «з душі бридоту й погань вимітає»* [т. 2, с. 199-206].

Цикл «Притчі»

«Притча про жите»: *«померкло в голові у чоловіка», «за серце стисло», «потом все тіло облилось», «голос в горлі задушив переляк», «тривога вбила побожну думку», «солодоці меду заставили його забути», «очима духа бачив ту пригоду», «підносить душу в простори»* [т. 2, с. 207-210].

«Притча про красу»: *«очима стріля», «умом обняв землю, зглибив небеса»* [т. 2, с. 211-213].

«Притча про прязнь»: *«хочеш у тяжку біду вплескати»* [т. 2, с. 213-215].

«Притча про покору»: *«до мети свій віз дотяг»* [т. 2, с. 216-217].

«Притча про смерть»: *«похолело в серці»* [т. 2, с. 223-224].

«Притча про захланність»: *«в його душі повстала певність», «радувався блиском святого золота», «душею став молитися до Бога»* [т. 3, с. 208-217].

«Притча про сіяне слова божого»: *«труд багатим плодом увінчала», «душа в живих убита, пихою вбита, лінощами й глузом», «в серці духа не гасили»* [т. 3, с. 217-218].

Цикл «Легенди»

«Арот і Марот»: *«волю зламав», «в покусі не впадить», «гуде по Вавилоні слава», «кривду з між людей женуть», «і з шляху правди не схибнуть», «ту воду я пуцу із ласки», «пекло мене сумліне», «кров у них заграла», «за слово своєї честі не продам»* [т. 2, с. 225-229].

«Указ проти голоду»: *«на голод спосіб скорий не міркуючи знайшов», «указ сей чудо справив»* [т. 2, с. 229].

«Побіда»: *«тяжка (з рук Масаба) наскочила кара»* [т. 2, с. 230-231].

«Свята Доместіка»: *«чолом аж до землі схилялась», «щоб тіла грішного всмирити жар, лягала і в кропиві, і в баюрі», «рвуться з серця щирії зітхання»* [т. 2, с. 231-232].

«Жите і стражданє» («Святий Селедій»): *«та тим ще злість не наситив мучительську, погану», «нехай вони в великий піст живуть із тіла мого»* [т. 2, с. 233-235].

«Легенда про вічне жите»: *«очистивши ум сей горіх розтовчи», «дівчини рабом себе він почував», «в його серці горить (краса)», «в її серці вороже рушиться щось», «в серці її я паную один», «инший жар в її серці горить», «инший бог там живе», «инший цар там царить», «поможе сей плід його серце здобуть», «сумує весь край», «рида Вавилон», «прояснів його ум», «серце збулось химер»* [т. 2, с. 236-241].

«Два чуда св. Николая»: 1. *«весь вік з горем билась», «лепта йшла від них для бідних», «змогла їх старість, слабість», «міркує в серці своїм», «думка блисла», «рознесли вість Господу на славу». 2. «у водах образ свій хапає», «стрепенувсь Дніпро», «дали знати по всім місті», «рознеслося на весь Київ, на всю Русь»* [т. 3, с. 219-223].

«Рука Івана Дамаскина»: *«робив йому ласку», «зависть під'юдила», «ганьби до болю доклали», «не вже і твій дух у сумніві потопає»* [т. 3, с. 224-225].

«Фуль, цар єгипетський»: *«моргне на тебе фатум»* [т. 3, с. 226].

«Зоротоастрова смерть»: *«з палом серця помолився»* [т. 3, с. 227].

Цикл «По селах»

«В шинку шумить»: «гомін селом іде», «Бога в серці має», «гне в собі злість», «очима тії гроші їсть» [т. 2, с. 244-246].

«Три неділі вже кум у арешті сидів...»: «щоб не внав ти в велику біду», «на хрест і на слово святе присягну» [т. 2, с. 250-251].

«На пастівнику»: «щоб завтра, скоро світ, вже бути в полі», «підіймають на сміх», «насміхи пускає мимо вуха», «у лобі очі кров'ю їм заплили», «серце розриваєсь», «лиш очі світяться», «сам собі спліта химери всякі», «відтягнув мені з заслуженими», «а що буків я приняв за ліс», «що у кожного наболіло», «серце мороз проймав», «дух захопило у всіх», «коні наострили вуха», «косарі стояли посеред неба», «дрімає ліс в тумані» [т. 2, с. 251-262].

Цикл «До Бразилії»

«Лист до Стефанії»: «кривді і неправді шию скручу» [т. 2, с. 263-265].

«Коли почуєш, як в тиші нічній...»: «аж серце рвесь» [т. 2, с. 265-266].

«Два панки йдуть попри них...»: «всі дрем з них шкуру» [т. 2, с. 266].

«Гей, розіллялось ти, руськеє горе...»: «зітханья й стогнання лунали», «мрію ловити дитинну» [т. 2, с. 266-267]

«Лист із Бразилії»: «докучив голод нам», «горячок понабирались там», «Бог наслав нам тую злюку бич», «нас тут трясця б'є», «відьма кров жіночу п'є», «з відьмою король у гречку скаче» [т. 2, с. 268-271].

Цикл «Із злоби дня»

«Дума про Бенедикта Плоскоба»: «ума не набрався», «стали нашого язика зневажати», «гроші до рук липнуть», «сонце замеркло не гріє», «в Требнику хлоп затопиться», «то накрутити їм вух», «з них

публично злого духа ізгнати», «слово в голову впало», «пішло по світі з торбами», «прийшов до пам'яті трошки», «душа забігла в п'яти», «не плести сухого дуба», «всім нам грозить згуба», «не доводить нас до згуби» [т. 3, с. 228-239].

«Дума про Наума Безумовича»: «сонце і на нас світило», «обчистять не лиш тіло, але й духа», «плести дуби», «діло за чуб взяти», «слуга полетів», «честь, повага упадає», «така була воля неба», «готови кров віддати» [т. 3, с. 239-246].

«Воронізація»: «нести світ воронізації» [т. 3, с. 246-248].

«Дрогобицька філантропія»: «Дрогобич баль справляє», «з гніву аж в штуки рвуться», «і все те... і пило, і гуляло» [т. 3, с. 248-249].

«Русинам-фаталістам»: «Русь тверда все перебуде», «те «зеркало» зорею зоріло», «бурі домівку трясли», «обвиті з терня вінками», «проміні сонця жаром ясніють», «будять надію», «вілле остороги краплину гіркої».²⁴

«Сучасний літопис»: «ляхи нам по лобі дадуть», «несуть три міхи надії», «поступком своїм імя замазали негарно», «не зможе водити за ніс», «забув свою твердість з собою узяти», «(польський народ землю свою) на ласку німецьку покине», «в семінарії чути тей дух», «доля нас дурить так тяжко», «виростають події», «дзвони ревуть тай ревуть», «повіт за повітом все хлопцї валять», «біда ж мабуть тягнєся ззаду», «Польща умре на сухоти сумління», «і треба ж було так драться на стіни», «щоб ми не згоріли на польськїм огні», «шпурнуть нас в московське болото», «вітрять дух революційний», «дорогою світла не любити іти», «хочеться вийти душею спочить»,

«для селян став ти пеклом», «хто дармим коням у зуби дивився», «вигризла правди остатню краплину», «пощербила сатира свій зуб о мідяні серця і лоби», «недавно всміхалося сонце надії», «егоїзм і заздрість нам душу обтисли», «кличе пора (до тихої праці)».²⁵

«Українсько-руська студентська мандрівка літом 1884 р.»: 1. «В дорогу!»: «сонце по небу колує», «знають і хмари свій шлях», «вітер невпинно мандрує», «зкинули з серця тривогу», «рокотом кличуть», «змили все горе, все лихо», «по добру мандрував». 2. «Мандрівнича хронічка»: «вас відчитом крихту понудить», «три шляхи ведуть», «вибира кривий путь», «дихає сильно й свobodно там груди», «угорці ж взялись пожерти часть руського роду», «се мадярським зубам тверда буде страва», «гадюкою Стрий там хлюпоче», «куди серце захоче», «бубнить тут нужда і в тімя, й в чоло», «ваша щирість ясніє», «щоб свіжою хвилею духа скріпить», «полумям своїм серць тисячі руських огрів ти», «тут нашої мови скарбницю здвига», «чи вмере, чи здвинесе тутешня Русь?», «наша Русь не умре», «в щирих серцях ще тліє огнище ідеалу», «як би спільно ті хмари прогнать», «сімена чисті зійдуть і зростуть», «мирований шлях заслугою буде», «кілько то сліз росить ті простори», «Прут зо скелі в безодню валиться», «(шпилі) високо над хмари зняла ти», «розливала ти пострах на світ», «гуцульська кров на стінах ще ржавіє», «Федькович живцем переніс Гейнівську Лорелею», «хотів, як умів, він здвигнути її» [т. 3, с. 250-262].

«Пані Февросія»: «в три дуги згинаюся», «підняли на сміх мене» [т. 3, с. 262-265].

«Женщина»: «блиском з далека манила», «дивним жаром розгорів», «перед мною серце клав», «болотом побоевища кривавим обкидали її», «в грудях людей пожарищам іскравим (горів) огонь», «богиню людським духом я натхну», «стрясе серця їх жаль і біль, і страх», «щастєм вік їх проясниться» [т. 3, с. 265-267].

«О. Люнатикови»: «квилить поезія», «характери і сумління підгриза якийсь червяк», «я б вас чаром слів добув», «я б вам душі переродив» [т. 3, с. 267-268].

«Вольні вірші»: 1. «Modern»: «іскри заскачуть в очах»; 2. «Anima saltans»: «серце пробите стрілою таємного смутку»; 3. «До музи»: «щоб гучно лилися рікою», «потрясати серця народні», «ловити рухи душ високих», «розливатися хвилями», «затопляти в них свої турботи» [т. 3, с. 269-271].

«Блюдитесь б'єса полуденнаго»: «думка блиснула», «оком по юрбі веду», «зір скванно ловить кожду статъ», «жах мене пройняв», «все плила й плила й мене несла кудись в собі», «у серці болючий той укол поніс», «закпив південний біс» [т. 3, с. 272-273].

«Многонадійний»: «віткну перо критичне в руки», «итовхну поезії писати» [т. 3, с. 273-274].

Цикл «Гимни й пародії»

«Національний гімн (Не пора)»: «довершилась України кривда стара», «наш люд обдира», «най пропаде незгоди проклята мара!».²⁶

«Пісня руських хлопів-радикалів»: «вітер шумно грає», «диво визирає», «звергли темноти ярмо», «запертий до свободи шлях», «кривда й голод жене за море в чужину», «(неволя, кров і сльози) ще

недоїхали кінця», «просвітліє ум» [т. 3, с. 275-276].

«Де єсть руська вітчина?»: «голод не гостить», «всі смирно хилять лоб», «де плює на правду лож», «де блудить мир» [т. 3, с. 276-277].

«Новітні гайдамаки»: «на нас наступають великі навали», «хотіла нас тая сила взяти в свої руки», «хоче нам тіло й душу на порох роздерти», «мусять ваші діти... внуки без просвіти в темноті сидіти», «ваші душу зломлю, спідлю, опоганю, до покори змушу», «заберу вашу гідність і почутє чести», «не словом, але ділом ворог нас діймає», «тобі в пільмі світить і гріє у студінь», «в смутку втіха і празник у будень», «най розумний нерозумних на розум наводить», «слово, що ділами зійде», «краще доля прийде».²⁷

Метафор у збірці не так багато, як епітетів, проте кожна з них особлива, ретельно підібрана та відточена. Внутрішнє багатство метафори не можна переоцінити, бо саме цей художній засіб дає уявлення читачеві про міркування чи внутрішні переживання самого автора. Метафори допомагають витлумачити незрозумілі поняття та «знайти спільну мову» із твором та його автором. Головною заслугою цього художнього засобу є яскравість та образність поетичної мови збірки. Не дарма метафору називають одним із основних тропів поетичного мовлення.

3.3. «Коли зринає порівняння...»

Порівняння – троп, який полягає у поясненні одного предмета через інший, подібний до нього, за допомогою компаративної зв'язки,

тобто єднальних сполучників: як, мов, немов, наче, буцім, ніби та ін. («Блукай та їж недолі хліб і вмри, / Як гордий флоренцієць, у вигнанні», Юрій Клен) або предиката – подібний, схожий, нагадує, здається та ін. («На людське серце свічка є подібна», Б.-І. Антонич). Своєю рухливою синтаксичною структурою, розширенням часового та просторового аспектів (минуле та майбутнє) порівняння різняться від метафори, де неприпустимі обставини часу та місця, – лаконічної образної формули, що посідає місце предиката у реченні. Подеколи у порівняння опускаються сполучники, наближаючи його до метафори: «Книга – морська глибина » (І. Франко). Трапляються випадки вживання порівнянь у художніх текстах у вигляді придієслівного орудного відмінка: «Кришталь, кришталь... і золот і ворота/ Горять на сонці дорогим вогнем» (О. Зуєвський). Цей троп має давню традицію, він широко застосовується в усній народній творчості («парубок, мов явір », «дівчина, як зоря» та ін.).²⁸

Ґрунтом порівняння є різноманітні дії для виокремлення якоїсь ознаки предмета, що порівнюється та який порівнюємо, і зіставлення цих двох предметів на основі цієї ознаки.

Як і епітети та метафори, порівняння активно досліджують та досліджували науковці ще з античних часів. Їх специфікою та особливостями захоплювався О. Потебня. Він наголошував, що пізнання здійснюється за допомогою порівняння пізнаваного з раніше пізнаним.²⁹

28

Літературознавчий словник-довідник... – С. 561-562

29

Потебня А. А. Мысль и язык. Эстетика и поэтика / А. А. Потебня. – М. : Искусство, 1976. – С. 169

Порівняння відіграють важливу роль у мовленні та мисленні людини. Це зумовило їх активне дослідження, а також різноманітність структури, образної системи, мовних засобів. Серед учених існує думка, що порівняння складається із чотирьох частин та при цьому підкреслює значення вигаданості та фантастичності своєю структурою:

- предмет, який ми порівнюємо;
- предмет, із яким порівнюємо;
- ознака, за якою відбувається порівняння;
- мовне оформлення.

Порівняння як художній засіб є одним із засобів пізнання художнього світу письменників. За їх допомогою читач краще розуміє зміст та навіть значення символів твору чи його образів. Іван Франко у своїй збірці «Давнє й нове» також використовує порівняння як один із засобів увиразнення художнього твору. За допомогою порівнянь він вдається до уточнення та глибокого естетизму образів.

Цикл «Поклони»

«Святовечірня казка»: *«мов сонічко зійшло», «мов роса свята», «сила, мов мгли нічні», «наче той дзвінок, так клич лунав», «клич, мов поклик до бою», «слова, як крик сумління».*³⁰

«Мамо природо!»: *«серце й ум в них тонуть, як у морі», «великі явища, як в зорях, в Нягари реві, в скелях Гімалаї»* [т. 2, с. 182].

«Рефлексія»: *«мов під хрестом (я упадаю)»* [т. 2, 183-184].

«Сідоглавому»: *«любиш Русь, як хліб і кусень сала», «як любиш добре пиво», «я ж не люблю, як жнець не любить спеки в жниво», «як раб не любить свого пана», «як дім, воли, корови»* [т. 2, с. 184-185].

«Моїй не моїй»: *«викидаю, мов гадюк тих звій», «мов щось святе в душі лелію»* [т. 2, с. 186-187].

«Спомин»: *«мірно, наче пташинка в клітці», «здригнула, мов від кулі», «чахне за нелюбом, наче лампа та вгаса»* [т. 2, с. 187-188].

«Честь творцеві тварі!»: *«живла, немов шаленії вихри», «маси гір, немов гігантські хвилі», «гори, як стоги»* [т. 3, с. 189-190].

Цикл «Паренетікон»

«Богач»: *«кривда твоя, наче грім, гримить»* [т. 2, с. 189].

«Гнів – се огонь...»: *«гнів – се огонь»* [т. 2, с. 192].

«Немає друга понад мудрість...»: *«немає друга понад мудрість, як нема любові над матірню», «без неї життя пустиня, як пустий без друга шлях», «як твій дім пустий без сина», «як пустий дурного страх»* [т. 2, с. 192-193].

«Як серезки золотії...»: *«як серезки золотії, краса не йде в пожиток зле вихованій жоні», «як перлина дорога, так душа сяє у зверхній красоті»* [т. 2, с. 195].

«Як промінясто гарний світ...»: *«як гарний світ, барвистий, та без запаху, так гарні і пусті слова того, хто не сповняє їх», «як гарний світ, барвистий, запашний, так гарні і плідні слова того, хто чинить після них»* [т. 2, с. 196].

«Ворог батько, ворог мати...»: *«ніде він блукати, як та сиротина», «як між павами ворона поваги не має, так невчений голову схиляє»* [т. 2, с. 197].

«Як пчола, що квітам фарби...»: *«як пчола ссе сок солодкий, так з людьми жиє мудрець»* [т. 2, 197].

«Як риба без води...»: *«як риба без води гине, так пропада чернець...»*, *«як квока, що з яєць встає швидко, так і чернець...»* [т. 2, с. 198-199].

«Не хвалися родом своїм...»: *«ти, наче вовк той, вівці жереш чужій»* [т. 3, с. 192].

«Як маю вірити тобі...»: *«впертий, як осел»*, *«береш на роги, як бугай»*, *«ржеш, як огер»*, *«наїдаєшся, як песабо неситий ведмідь»*, *«злобний, як верблюд»*, *«падкий на згубу, наче вовк»*, *«жалиш, неначе скорпіон»*, *«лукавий наче та змія»* [т. 3, с. 192].

«На те птахам крила...»: *«то нагло, то скрито, як злодій»* [т. 3, с. 193-194].

«Як сад, зарослий хабазами...»: *«як сад, зарослий хабазами, так чоловік не виб'ється із марниць волі»*, *«як плід гнилий, так гордому молитва й каяття»*, *«як чахне дерево, так гордість у душі добрі почини викореняє»* [т. 3, с. 195].

«Так говорить стародавня повість...»: *«щось кольнуло, мов жало смертельне»* [т. 3, с. 199-203].

«Строфи»: *«злочин, мов у землю скарб зарити»* [т. 3, с. 204-205].

Цикл «Притчі»

«Притча про жите»: *«наче труп холодний, він висів»* [т. 2, с. 207-210].

«Притча про правдиву вартість»: *«пристрасть випололи, наче хопту»*, *«свій ум, неначе сонце, прояснили»* [т. 2, с. 217-218].

«Притча про рівновагу»: *«не рвавсь, мов сліпий до плота»* [т. 3, с. 206-208].

«Притча про захланність»: *«закопали в землю, наче стерво»* [т. 3, с. 208-217].

«Притча про сіяне слова божого»: *«мов на камінь, у жидівську зграю, слова його неслися і щезали»* [т. 3, 217-218].

Цикл «Легенди»

«Арот і Марот»: *«мов звіря дикого з оселі, так кривду з між людей женуто», «на неї кинулись, мов звіри»* [т. 2, с. 225-229].

«Легенда про вічне життя»: *«в Вавилоні, мов бог раював», «краса в його серці горить, мов пожар», «постаріє, зів'яне, мов квітка марна», «дикі іскри горять, наче злі вороги», «хоч не любить її і холодний, як лід», «тривога, як ніч, залягла у дворі», «йде вість, наче змора та сон»* [т. 2, 236-241].

«Два чуда св. Николая», «Чудо з утопленим хлопцем»: *«гарна, як калина», «наче грім, прошибла батька нагла втрата сина»* [т. 3, с. 219-223].

Цикл «По селах»

«На Підгір'ї села невеселі...»: *«села невеселі, мов старці», «стіни, мов каліки», «ніч – жолудок хати», «величезний, як живіт дитини», «чорні від диму, мов від мази»* [т. 2, с. 242-244].

«В шинку шумить...»: *«скрутився кум, неначе в'юн», «кум, мов в'юн той, в'єсь»* [т. 2, с. 244-246].

«Вранці-рано по селі...»: *«дрижить, мов обпечений біжить»* [т. 2, с. 246-247].

«На пастівнику»: *«з густої мгли, мов цвяшок золотий, вирізуєсь миготанє», «ходить, мов жебрак», «по відпустах, святих місцях, мов старець, волочився», «а мир за нею, мов на похорон», «очистить землю, як від ржі залізо», «наче мрія, лежить село», «тріпочесь тужно, наче пташка в клітці»* [т. 2, с. 251-262].

Цикл «До Бразилії!»

«Лист до Стефанії»: *«живий, здоров, як риба у водиці»* [т. 2, с. 263-265].

«Коли почуєш, як в тиші нічній...»: *«людий, мов оселедців тих, набито», «зів'ялих, мов побите градом жито»* [т. 2, с. 265-266].

«Гей, розіллялось ти, руськеє море...»: *«аж із Кормон, мов живого до гробу», «гнали люд, як худобу»* [т. 2, с. 266-267].

«Лист із Бразилії»: *«за містом в норах, як цигани, спали», «риби довгі, мов ті бальки»* [т. 2, с. 268-271].

Цикл «Із злови дня»

«Дума про Бенедикта Плосколоба»: *«слово, мов камінь тяжкий, на серце впало», «ваші письма, то мов джерело живої калюжі», «зашипів, як котелик», «слово сказав, мов сокирою втяв», «допитують, мов несамовиті», «було тихо, як у гробі», «блискавки мигтять, мов гадюки кроваві», «тяжко, мов скали залягли над замлею», «тихо, мов смерть пролітає над нею», «аж вікна, мов живі, дзеленькотіли», «в ухах, мов гармати, шуміло»* [т. 3, с. 228-239].

«Дума про Наума Безумовича»: *«церкви, мов обороги»* [т. 3, с. 239-246].

«Сучасний літопис»: *«щоб не був серед вас такий чоловік, як Нагірний»*.³¹

«Українсько-руська студентська мандрівка літом 1884 р.», «Мандрівнича хронічка»: *«дяки, мов у піст, затягнуть пісню», «і кождий, мов птах той, обскубен», «мов з кременя битого, іскра гріє», «мов свічка ясная, згорів ти»* [т. 3, с. 250-262].

«Женщина»: *«всі дикарі враз стали, мов сліпець»* [т. 3, с. 265-267].

«О. Люнатикови»: *«я б, мов вихор, вас з собою рвав до мет»* [т. 3, с. 267-268].

«Вольні вірші», «Modern»: *«мов оси у літню спеку», «мов стріли з напятого лука», «мов слово окрилене гнівом», «мов усміх дівчини, принадні», «мов жало гадюки, отруйні», «хвиля, мов чарка»* [т. 3, с. 269]. «Anima saltans»: *«ніби докори», «ніби любовні закляття», «ніби несвідоме лопотання дитини», «мов зозуля з чужого гнізда»* [т. 3, с. 269-270]. «До музи»: *«я, мов човник на морі», «меланхолія, мов осіння мряка», «обснуй чарами, мов срібним павутинням»* [т. 3, с. 270-271].

«Блюдитесь б'єса полуденнаго»: *«лице біле, наче сніг»* [т. 3, с. 272-273].

Цикл «Гимни й пародії»

«Пісня руських хлопів-радикалів»: *«були покірні, як вівця»* [т. 3, с. 275-276].

«Січовий марш»: *«січ іде, мов пчола гуде»*.³²

«Новітні гайдамаки»: *«своє пановання утверджу, як камінь», «бо те слово, як пшениця, ділами зійде»*.³³

Порівняння є найменш поширеними у збірці «Давнє й нове», але кожне з них дає можливість читачеві дослідити подібність двох явищ на конкретних прикладах. За допомогою порівняння поезії набувають нового ширшого значення, а мова творів збагачується. Як і інші

32

Там само. – С. 77

33

Там само. – С. 78-80

художні засоби, порівняння не просто уточнює поняття, про яке йдеться, а відбиває емоційне ставлення до твору.

Отож найчисельнішими у збірці є епітети, з їх допомогою автор передає свій настрій та специфіку твору. Кожен із епітетів окремо має власне значення, проте часто набуває нового вже у процесі прочитання. Менш поширеними виявилися метафори. Вони часто передають почуття збірки, налаштовують на своєрідний лад, що властивий лише Франкові у його збірках. Найменш використовуваними у збірці виявилися порівняння. Проте це ніяк не впливає на загальне сприйняття та «погоду» збірки.

ВИСНОВКИ

Деякі дослідники поетикою називають частину літературознавства, що вивчає її окремі компоненти (композиція, художнє мовлення, засоби поетичного синтаксису та ін.). Поняття поетики використовується для обслуговування певних локальних потреб розкриття жанру (роман у віршах, притча та інші), цілісної системи творчих засобів письменника, стильових тенденцій або літературних напрямів, зокрема історичних закономірностей їхнього розвитку.

Важливість поетики як науки була відстояна і захищена від платонівської критики Аристотелем в його однойменному творі. Тоді вперше Аристотель запропонував вузьке і широке визначення поетики. З одного боку, Аристотель ототожнював поетику з поезією і поетичним мовленням загалом. Поезію ж він розумів як наслідування, імітацію (*mimesis*), протиставляючи їй прозу. Різниця між поезією та прозою вбачалась у чомусь глибшому, аніж тільки у формі (віршованій, ритмізованій).

Особливу увагу І. Франко надавав характеристиці літературного процесу. Його судженнями про літературний напрям, стиль, стильову течію і пов'язаними з ними термінологічними визначеннями послуговується літературознавство і нині, деякі положення творчо осмислені сучасними вченими. Стосуються вони літературного напрямку, літературного методу, літературного стилю, літературної школи, декадентства, імпресіонізму, сентименталізму, класицизму, романтизму, реалізму тощо.

Іван Франко також вбачав у поетичних засобах духовну силу, що її надає мистецтво слова. За допомогою поезії, на думку каменяра, людина може поринути у новий для себе світ та на деякий час забути в ньому. У науково-критичному нарисі «Із секретів поетичної творчості» Іван Франко багато розмірковує над красою та багатством художнього твору (поезії). Значну роль у нього відіграють тропи (епітети, метафори, порівняння) а також засоби поетичного синтаксису (риторичні фігури, інверсії, градації).

Для дослідження збірки Івана Франка «Давнє й нове» було обрано ідейно-естетичні погляди та систему тропів.

Отже, збірка є різносторонньою, неоднорідною та різноманітною. Тут присутні твори, які відображають почуття поета, його переживання та тривоги. Наявні також твори, що мають дидактичну мету: Франко дає корисні поради та настанови. Разом з тим є поезії, що відверто критикують події, що відбувалися за його сучасності.

Письменник порушує проблемні питання, що стосуються влади, політики, письменності. Попри це залишає ряд нерозкритих питань, що залишилися актуальними. Він не дає вказівок, як діяти чи куди звертатися, але чітко висловлюється стосовно «рутенців».

Система тропів у збірці, а саме досліджувані художні засоби: епітет, метафора та порівняння – є численними та формують інтертекстуальну основу збірки. З їх допомогою ми краще розуміємо послання автора, тонкий гумор чи його хвилювання.

Епітет у збірці «Давнє й нове» представлений найбільшою кількістю прикладів. Як базовий елемент літературного твору епітет виконує сенсотворчу функцію, також можуть слугувати опорним компонентом для конкретизації художнього твору. Взагалі епітети

використовують для увиразнення тесту, є вони також засобом типізації. На прикладах, що наведені у розділі 3.1, автор показує інтимний настрій поезії («До музи» (сонет) чи сатирично-іронічний («Дума про Маледикта Плосоколоба»), чи навіть рішуче налаштований («Декадент»). Кожен твір відрізняється один від одного, тому і художні засоби будуть різнитися.

Метафори зі збірки дають змогу пізнавати нові грані предметів чи явищ та навіть утворювати нову або оновлену лексику твору. Саме завдяки метафорам ми відкриваємо для себе внутрішні світи творів, розрізняємо їх за стилістичними та емоційно-експресивними особливостями, розкриваємо образи по-новому. Приклади із творів (розділ 3.2) дають нам можливість «пірнути аж до дна» у настрої, почуття, тривоги чи хвилювання усіх творів та кожного зокрема. За допомогою метафор ми довідуємося про приховані сенси, точніше розуміємо події та для себе визначаємо позитивну чи негативну оцінку твору. Найцікавіше, що метафори у Франка не наштовхують на розрив зв'язку метафоричного значення і прямого, вони гармонійно поєднуються та уможливають легке прочитання твору.

Порівняння як художній засіб у збірці характеризують образи у ній з різних сторін. Як і метафори та епітети, вони дозволяють глибше зануритися в особливості стилю самого письменника загалом, а разом з тим конкретизують окремий образ чи дію. Для вивчення психології творчості поета інколи достатньо дослідити та проаналізувати значення компонентів порівнянь. У прикладах, що є у розділі 3.3, часто зустрічаються твори із «порівняльною» структурою. Тобто увесь твір базується на тому, що автор порівнює якісь дії, явища чи образи («Як сережки золотії...», «Як промінясто гарний світ...» та інші). Однією із

найважливіших особливостей порівнянь є те, що з їх допомогою розмивається межа між мовою автора та мовою його персонажів, вони стають ближчими до народу.

Серед багатства художніх засобів, форм та елементів структури чільне місце посідають тропи та ідейно-естетичні засади творів. На основі цих компонентів ми можемо робити висновки про настрій поета, його політичні погляди, життєві ідеали чи почуття. Кожен художній засіб допомагає краще зрозуміти твір, а сукупність таких засобів увиразнює змістову основу твору та його смислове наповнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Біла А. Образ автора в ліриці Івана Франка: Монографія. – Донецьк, 2002.
2. Білецький О. Поезія Івана Франка // Білецький О. Збір. праць: У 5 т. – Київ. – 1965-1966.
3. Брагінець А. Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка – Львів : Книжково-журнальне видавництво, 1956.
4. Бунчук Б. Віршування Івана Франка / Чернівецький держ. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2000.
5. Вербицька Л. Художньо-філософська концепція людини і природи в ліриці Івана Франка : дис. канд. філол. наук : 10.01.01 / Вербицька Лідія Олегівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2011.
6. Вертій О. Народні джерела творчості Івана Франка. – Тернопіль: Підручники & Посібники, 1998.
7. Волкова Т. До питання про наукову поезію // Наукові записки / Тернопільський державний педагогічний університет імені В. Гнатюка. – Серія: Літературознавство. – Тернопіль, 1998. – Вип. II. – С. 17–20.
8. Голод Р. Поетика натуралізму у творчості Івана Франка : дис. канд. філол. наук: 10.01.01 / Голод Роман Богданович ; Львівський держ. ун-т ім. І. Я. Франка. – Львів, 1997.
9. Гром'як Р. Феноменологія естетики Івана Франка // Записки НТШ. – Львів, 2005. – Т. ССL (250).
10. Гузар З. Перехресні стежки поезії Івана Франка: Книжка для вчителя. – Львів, 2000.

11. Гундорова Т. Франко не Каменяр. Франко і Каменяр. – Київ, 2006.
12. Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці : у 3 т., 4 кн., Т. 2: Франкознавчі праці. – Львів, 2005.
13. Дорошенко В. Великий Каменяр (життя і заслуги Івана Франка). Вінніпег: Накладом Комітету Українців Канади. – 1956.
14. Єфремов С. Іван Франко: критично-біографічний нарис. – Вид. 2-е, з додатками. – Київ: Слово, 1926.
15. Зеров М. Франко-поет // Зеров М. Твори: У 2 т. – Київ, 1990. – Т. 2.
16. Каспрук А. Жанри лірики І. Франка // Радянське літературознавство. – 1979. – №7. – С. 62-72.
17. Кирилюк Є. Вічний революціонер: Життя і творчість Івана Франка. – Київ, 1966.
18. Кисельов Й. Іван Франко. Поетична творчість // Література гарту й боротьби: Дослідження. – Київ, 1972.
19. Клим'юк Ю. Лірика Івана Франка як система жанрів: Монографія. – Чернівці: Рута, 2006.
20. Клим'юк Ю. Лірика Івана Франка як система жанрів. – Чернівці. – 2006.
21. Кобилецький Ю. Творчість Івана Франка. – Київ, 1956.
22. Кодак М. Поетика як система : літ.-критич. нарис – К. : Дніпро, 1988.
23. Колесник П. Син народу: життя і творчість Івана Франка. – Київ: Радянський письменник. – 1957.
24. Корнійчук В. Еволюція естетичної свідомості у ліриці Івана Франка. – Львів : Світ. – 1998.

25. Корнійчук В. Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поетики : монографія. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка. – 2004.
26. Корнійчук В. «Мов органи в величному храмі...» Контексти й інтертексти Івана Франка. – Львів. – 2007.
27. Криса Б. «Мій Ізмарагд» як образ поетичної свідомості Івана Франка // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин. – Львів, 1998.
28. Крушельницький А. Іван Франко (поезія). – Коломия: Галицька накладня Якова Оренштайна. – 1909.
29. Куцурук В. Філософсько-антропологічна концепція Івана Франка: автореф. дис. канд. філос. наук : 09.00.04 ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ. – 2015.
30. Лемець Л. Символи в поезії Івана Франка: лінгвостилістичний аспект: автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01 ; Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич. – 2018.
31. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. – Київ: ВЦ «Академія», 1997.
32. Луців Л. Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість. – Нью-Йорк – Джерсі Ситі. – 1967.
33. Марченко Л. [Голомб Л.]. Із мотивів лірики І.Франка останніх років життя (1907 – 1916) // Українське літературознавство. – Львів, 1970. – Вип. 11. Іван Франко: Статті і матеріали. – С. 85-90.
34. Мельник І. Перша світова війна 1914–1918 // Світова історія: ХХ століття: Енциклопедичний словник / За ред. І. Підкови та Р. Шуста. – Львів : Літопис. – 2008. – С. 614–626.

35. Мельник Я. «Ізмарагдові» легенди Івана Франка: тексти й інтерпретації // Франкознавчі студії: Зб. наук. праць. – Дрогобич: Вимір, 2002. – Вип. 2. – С. 228-236.
36. Мельник Я. Іван Франко й *biblia arosyryha*. – Львів: Вид-во УКУ, 2006.
37. Мочульський М. Іван Франко : студії та спогади / Михайло Мочульський. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка. – 2005.
38. Мельник Я. І остатня часть дороги... Іван Франко: 1908–1916 / Ярослава Мельник. – Дрогобич : Коло. – 2006.
39. Мельник Я. З останнього десятиліття Івана Франка / Ярослава Мельник. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ. – 1999.
40. Музичка А. Шляхи поетичної творчости Івана Франка. – Харків. – 1927.
41. Ніньовський В. Поетичні форми Івана Франка. – Львів. – 2000.
42. Новоставська О. Філософський дискурс Івана Франка: Проблеми наукового осмислення // *Studia Methodologica*: альманах / Гол. ред. І. Папуша; відп. ред. Ю. Завадський. Тернопіль: ТНПУ, 2009. – Вип. 28.
43. Пастух Т. Поетичне мислення Івана Франка (за збіркою «*Semper tūro*»). – Львів. – 2003.
44. Полончак В. Філософська лірика Івана Франка крізь призму ліричної філософії Б. Тихолоза [Рецензія на книгу Тихолоз Б. Філософська лірика Івана Франка: Діалектика поетичної рефлексії. – Львів, 2009].

45. Попадинець Г. Автологічне слово у ліриці Івана Франка [Автореф. дисертації на здобуття наук. ст. канд. філолог. наук] // Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів. – 2003.
46. Салига Т. Франко – Каменяр. – Ужгород. – 2007.
47. Сенік Л. Стереометрія тексту. Студії над поетичними творами Івана Франка. – Львів. – 2010.
48. Сенік Л. Студії ліричної драми Івана Франка «Зів'яле листя». – Львів. – 2007.
49. Содомора А. Іван Франко – поет болю й спротиву: діалог з античністю (Студія одного вірша) // Записки НТШ. – Львів, 2005. – Т. ССЛ (250).
50. Стринаглюк М. Спільний діапазон морального чуття й темпераменту («Мій Ізмарагд» І.Франка) // Слово і Час. – 2001. – № 6. – С. 78-81.
51. Стринаглюк М. Принципи середньовічного художнього мислення в «Моєму Ізмарагді» Івана Франка: відповідність традиції // Молода нація: Альманах / Гол. ред. О.Проценко. – Київ: Смолоскип, 1999. – 13. – С. 160-167.
52. Терлак З. Словник мови поетичної збірки Івана Франка «Мій Ізмарагд» // Вид. Априорі. – Львів. – 2016.
53. Тихолоз Б. Філософська лірика Івана Франка: Діалектика поетичної рефлексії. – Львів. – 2009.
54. Ткачук М. Лірика Івана Франка. – Тернопіль, Київ: Світ знань, 2006.
55. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – Київ: Наук. Думка. – Т. 2, 3. – 1976-1986.

56. Франко І. Додаткові томи до Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – Т. 52. – Київ, 2008.

57. Хамар У. Проблема ідеалу у філософській спадщині Івана Франка : дис. канд. філос. наук: 09.00.05 ; Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів. – 2001.

58. Челецька М. Поетика заголовкового комплексу в ліриці Івана Франка : дис. канд. філол. наук: 10.01.01. – НАН України, Львів. від-ня Ін-ту літератури ім. Т. Шевченка. – Л., 2006.

59. Чопик Р. Ессе Ното: добра звістка від Івана Франка. – Львів: ЛВІЛШ НАНУ. – 2002.

60. Шаховський С. Майстерність Івана Франка. – Київ: Рад. письменник. – 1956.